

46 bənövşə

Proloq

Bir adsız əsər var, onu məndən başqa heç kəs oxumayıb.

O getdi, ətri otaqda qaldı...

Söhbətimiz beşcə dəqiqə çəkdi:

—Olarmı?

—Buyurun.

İçəri boylu-buxunlu, şux qamətli, gözəl, cavan bir xanım girdi.

—Salam.—Astaca dilləndi.

—Əleykəssalam.

Mən qalxdım:

—Əyləşin.

Ona kresloda yer göstərdim. Oturdu. Və yaxası qırmızı köbəli ağ paltarının ətəyini dizlərinin üstünə çəkdi. Böyürdən düyünlənib ucları asıla qalmış ensiz kəməri də, hündürdaban zərif tufliləri də qırmızı idi. Əlində göyümtül üzlü iki qalın dəftər tutmuşdu. Nə deyəcəyini fikirləşirmiş kimi uzun, qara kirpiklərini aşağı endirib xeyli susdu. Mən ona diqqət yetirdim. Gödək vurulmuş xurmayı saçlarına özündən xəbərsiz dən düşmüşdü. Ancaq baxanda çox növrəstə görünürdü. Yaşı, mənəcə iyirmidən artıq olmazdı.

—Qulağım sizdədir, xanım qız.

Tərəvətli sifətində bir uşaq məsumluğu vardı. O, başını qaldırıb, candərdi gülümsündü.

—Düzü... bilmirəm nədən, necə başlayım. Mən...—Dəftərləri stolumun üstünə qoydu.—

İcazə verin, əvvəlcə tanış olaq...

Azacıq dikələrək əlini qabağa uzatdı:

—Mənzərə.

Doğrudan, elə nazik çatma qaşları, badamı qara gözləri əfsunlu bir mənzərə idi. Qönçə dodaqları od tutub yanırdı.

—Salam Qədirzadə.

—Mən tanıyıram sizi. Əsərlərinizin, bəlkə də, hamısını oxumuşam.

—Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

—Bilirsinizmi, mən... birinci dəfədir redaksiyaya ayaq basıram. Belə yerlərdə heç olmamışam. Nə üçünsə sizi özümə məhrəm sandım. Bu gətirdiyim dəftərlər də... Qoyun, lap başdan danışım.

—Necə xətriniz istəyir... əsla sıxılmayın...

Yanaqlarına xəfif qızartı çökdü. Sağ birçəyində ağarmış iki tel, arxaya hamarlanan ipək saçlarında qoşa cığır salmışdı.

—Əslində danışası bir sözüm də yoxdur. Təkcə onu deyim ki, bu dəftərlər mənimki deyil, bir qızın xatirələridir. Daha doğrusu, bacımınkıdır. Biz əkizik. Görsəniz bir-birimizə nə qədər oxşayırıq, heyrətlənərsiniz. Amma talelərimiz bambaşqadır. O, yazıçı olmaq

istəyir. Yaman da utancaqdır. Bunu, özündən gizli gətirmişəm. Xahiş edirəm, vaxtınız olanda vərəqləyin, baxın... Görün, dəyərimi zəhmətinə üstündə işləsin, bu iki dəftərdəki əhvalatları bir hekayəmi, povestmi şəklinə salsın...

—Məmnuniyyətlə oxuyaram. Ancaq deyin bacınıza utanmasın. Qoy, o da gəlsin sizinlə yanıma. Yazısı haqqında danışqlarımı eşitsin. Bəlkə məsləhətlərimdə özü üçün faydalı bir şey tapdı.

—Baş üstə.—Mənzərə ayağa durdu..—Mən gedə bilərəmmi?

—Buyurun.

—Sağ olun.

—Xoş gəldiniz.

O, qapıda yubanıb geri döndü:

—Ancaq... Tələsməyin, müəllim. Haçan oxusanız, gec deyil.

Mənzərə çıxdı. Ətri otaqda qaldı. Dəhlizin parket döşəməsində qırmızı tuflilərinin dabanından qopan tıqqıltı getdikcə uzaqlaşdı... və nəhayət eşidilməz oldu. Məni qərribə, anlaşılmaz hisslər bürüdü. Elə bil yuxuda idim, mən ayıldım, Mənzərə rəyada qaldı. Cildində tək bənövşə şəkli çəkilmiş birinci dəftəri açıb baxdım, göy mürəkkəblə aydın və səliqəli yazılmışdı. Lakin vərəqlər saralmışdı, əzilmişdi. Əvvəlinci səhifədə, Fransa ekzistensialisti Komyudan epiqraf götürmüşdü: "... Var olmaq, yaşamaq, ölümə doğru getmək deməkdir. Ölüm mahnının son sözüdür. Biz, necə deyərlər, ölüm cəzasına məhkum olunmuş, ancaq hökmün nə vaxt və harada yerinə yetiriləcəyini bilməyən, yoldaşlarının isə hər gün edam edildiyini görən kimsəsiz insanlarıq."

Sonradan, bu cümlələrin üstündən qələm çəkilmişdi. Ondan aşağıda, qarışqa sırasına bənzər xırda sətirlər isə zərrəbinsiz güclə oxunurdu:

—"Mən sevib-sevildiyimi dərk etdiyim zamandan bu xatirələrimi yazmağa başlayıram. Məhəbbətsiz keçən günlər ömür dəftərimin boş, mənasız səhifələridir."

Qızın vaxtaşırı qeydə aldığı, kiçik parçalardan ibarət hər xatirəsinin üstündə nimsərlövhə əvəzi bir bənövşə şəkli çəkilmişdi; aşağısında da rəqəmlər qoyulmuşdu. Tənhalıq və məyusluq rəmzi olan bu boynu bükük, zərif çiçəyi o, yəqin ki, səhifələrdə nahaqdan səpələməmişdi. Mən çevirib ikinci dəftərin sonuncu vərəqinə baxdım. Axırını bənövşənin altında "46" yazılmışdı. Bir siqaret yandırıb fikrə daldım. Lakin nə qədər cəhd etdimsə, açə bilmədim bu sirri. "46 bənövşə"—deyə yenə birinci dəftərin ilk səhifəsinə qayıtdım.

O axşam evdə başqa bir iş görmədim, ancaq mütaliə etdim. Gecə yarıyadək yalnız otağa qapılıb oxudum... oxudum...

Adı Könül olan bir qızın—Mənzərənin əkiz bacısının həyat yollarında onunla bərabər addım-addım gəzdim... dolaşdım.

Birinci Dəftər

1

Məhəbbət gözəgörünməz, sehrlı bir quşdur; adamı qanadlarına alıb göylərə uçurur, bu aləmdən çox uzaqlarda olan ikinci dünyaya aparır. Orda çəkdiyən əzab, əziyyət də səni sərməst edir, nəşələndirir; hər şey öz adiliyindən çıxıb gözəlləşir. Səhərlər qızaran üfüqlər, doğan günəş, gecələr lacivərd səmada süzən ay, sayrışan ulduzlar, təbiətin qoynundakı meşələr, dənizlər, dağlar, şələlələr, güllər, çiçəklər o qədər mənalı və möcüzəli görünür ki, tamaşasından doymursan. Hələ bütün varlığını ixtiyarını sərancamına verdiyin oğlan, qış nağıllarından gəlmiş müdrik, cəsur bir qəhrəmana

dönür sənin üçün. Onun görüşlərində özünü insanların ən bəxtəvəri sanırsan. İstəyirsən o, daima səni oxşasın, əzizləsin, öpsün və hətta hərdən incitsin də. Belə anlarda unudursan, dünyada nə var—hamısını; müqəddəs bir mənanın səcdəsindən ayrılmırsan. Düşünürsən ki, damarlarında qan deyil, ülvi məhəbbətin pak duyğuları cərəyan edir və sən bundan xoşhallandıqca xumarlanırsan, əfsanəvi bir aləmin çəkisizlik şəraitində qov kimi yüngül olursan... Nəhayətsiz fəzalarda uçursan...

Bəli. Bu saat mən Könül də eləyəm. Nə yerdəyəm, nə göydə. Qərarım yoxdur. Bilmirəm ürəyimin çırpıntısını necə sakitləşdirim. Etiraf etməliyəm ki, bu narahatlıq mənə həm də ləzzət verir. Nə üçünsə, səbəbini anlamıram: "Dərya!"—deyə ucadan çağırmaq, qəhqəhə çəkmək, uşaq tək atılıb-düşmək istəyirəm.

2

Bu gün yazı stolumun siyirmələrini səliqəyə salanda, əlimə şagird dəftərindən qoparılmış qoşa vərəq bir kağız keçdi. Bu, tibb institutunun qəbul komisiyasına verdiyim tərcümeyi-halın surəti idi.

"Mən, Könül Murad qızı Kazımbəyli min doqquz yüz qırx səkkizinci il aprel ayının onunda Bakıda fəhlə ailəsində anadan olmuşam. Atam Əzizbəyov neft mədəninə mühəndis işləyir. Mənim yaşımdan Sov. İKP-nin üzvüdür. Anam Mərmər kitabxanaçısıdır. Mən orta məktəbi bu yay qurtarmışam. Min doqquz yüz altmış dördüncü ildən komsomolçuyam.

Ünvanım belədir: Şıxəli Qurbanov küçəsi, ev nömrə 103, mənzil 8."

Kağızı qatlayıb stolun üstünə atdım. Təsirləndim. Fikirləşdim ki, mənim əsl tərcümeyi-halım bu gündən—Dərya ilə tanışlıqdan sonra başlayır. Bənövşəli dəftərimin ilk səhifəsindən.

—Onun—Şıxəlinin isə tərcümeyi-hal dəftəri bağlandı, bənövşəsi soldu... Heyf, heyf Şıxəlidən!..

3

Ən çox bəyəndiyim, yaxası, qolları ağ xəzli sürməyi yun paltarımda qara tuflilərimi geymişəm. Bu qiyafədə sanki lap qəşəngləşmişəm. Həm də hündürboy olmuşam. Dünəndən intizarını çəkdiyim görüşün vaxtına hələ xeyli qalıb. Ancaq mən indidən hazırım. Bu axşam anama, ömrümdə ilk dəfə yalan satdım:

—Ma, bizim fakültədə bir qızın ad günüdür, onlara gedirəm,—dedim.

Şübhələnmədi. Lakin soruşdu:

—Əliboş niyə?

—Yolüstü, mağazalardan bir hədiyyə alaram,—söylədim.

Uşaq vaxtlarımdan dilim belə öyrənib: mən anama "ma," atama isə "pa" deyirəm.

Yanaqlarımdan istiləndiyini hiss etdim: yəqin, yalan danışdığım üçün qızarmışdım. Bunu gizlətməyə çalışdım. Üzü divara çevrildim. Önümdə atamın foto şəkli durdu. Çatılmış enli, pırpız qaşları altdan zəhmli, iti gözləri mənə dikildi. Doğrudan da heç fikir verməmişəm, nə böyük alnı vardı atamın. Ovurdları çökmüşdü. Qalın bıqları dodaqlarının üstünü örtmüşdü. Yaman qaşqabağlı kişidir. Barı şəklini çəkəndə bir balaca gülümsəyəydi...

Anam soruşdu:

—Saat neçədə gələcəksən, Könül?

—Bilmirəm, ma. Nə vaxt qurtarsa.

—Telefonları varmı?

—Yoxlarıdır. Geciksəm, düşüb avtomatdan sənə zəng çalaram.

—Çölə paltosuz çıxmıyasan ha, Könül, soyuqlarsan.

—Ma, nigaran qalma, uşaq deyiləm ki. Bir neçə gündən sonra mənim də on doqquz yaşım tamam olur, iyirmiyə keçirəm...

Anam çox mənalı tərzdə qımışaraq o biri otağa keçdi. Gözlərinin ifadəsindən duyduğum ki, qızını boya-başa çatdırdığı üçün qürrələndi. Görəsən, Dərya ilə mənim təzəcə başlanan bu maceramızdan xəbər tutsa sevinərmə? Əlbəttə. Anam zəmanə ilə ayaqlaşan qadındır. O bilmirmi əvvəl-axır bir qız bir oğlanın qismətidir? Şübhəsiz ki, bu məsələdə Dəryanın kim, necə adam olduğu onu hər şeydən artıq maraqlandırır.

Anamı çox sevirəm. Gözəl xasiyyəti var, həlim arvaddır. O da məni az istəmir. Hələ bir yol üzümə kəc baxmayıb. Ancaq atam... tündməcəz kişidir. İllah, bu işdən duyuq düşsə... həşir-qiyamət qoparar. Axı niyə?! Mən un çuvalı deyiləm ki, evin bir küncündə qalam. Dərya məgər ləyaqətsiz oğlandır? Cavan...istedadlı heykəltəraş... Neçə-neçə əsərin müəllifidir. Özünü tanıyırdım, ancaq adını çoxdan eşitmişdim. Nəhayət, qismət elə gətirdi ki, həyatda bir-birimizlə qarşılaşdıq, görüşdük. Dərya mehrini mənə saldı... Mən də ona vuruldum. Burda qəbahət naminə nə var ki? Atamdır da... İş yerində ad-sanı... hörməti... Mədəndə neftçilər başına and içirlər, hamıya ağıl öyrədir, evdə isə... köhnə adətlərindən əl çəkmir...

Eh! İnsanların təbiəti çox mürəkkəbdir.

Bayırda soyuq külək əsirdi. Həyatımızdakı çılpaq ağaclar, elektrik məftilləri vıyıldağanda, adamın canına üşütmə dolurdu. Dərya belə havada məni hara aparacaqdı. Keçmə Bakının da bu küləyindən.

Saat altının yarısı idi. Dəhlizə gedib paltomu geydim. Dovşan dərisindən olan yumşaq tüklü papağımı qoydum. Aynada özümə nəzər saldım. Şərfimlə papağımın rəngi yaxşı uyuşurdu—ikisi də boz idi. Ancaq dünən gecə pis yatmışam, gözlərimə balaca qızartı çökmüşdü.

—Ma, mən getdim.—Qapını açanda dönüb anama eşitdirdim.

—Yaxşı yol, qızım, çalış, çox ləngimə.

Məni gülmək tutudu. Fikirləşdim: "O, Dəryanın insafından asılıdır."

Daş pillələri endikcə tuflilərimin dabanından çıxan səslər divarlarda tıqqıldayırdı.

Yoldaşlarım haqlı imiş. Neçəsi mənə demişdi: "Könül, sən becid gedəndə dabanlarını yerə elə bərk vurursan ki, üzünün əti titrəyir." Qızların sözündə həqiqət varmış. Axı niyə tələsirəm.Vaxta hələ xeyli qalır ki. Küçəyə çıxcaq qonşumuz Qönçəbəyimin oğlu ilə rastlaşdım. O, bu fürsəti çoxdan gözləyirmiş kimi sevincək ayaq saxladı:

—Salam, Könül...

—Salam.

—Kəfin necədir?

Dinc durmadım. Şiltaqlıqla:

—Əladan da bir az o yana.—Dedim və qəhqəhə çəkib güldüm. Qönçəbəyimin oğlu belə dil-dil ötdüyümə heyran qaldı:

—Təki olsun...

Qolumdan tutub məni qırağa çəkdi.

—Könül, nə vaxtdır sənənlə məxsusi bir söhbətim var. Ancaq...bura yeri deyil. Özüm də görürəm tələsirsən. Eləmi?

—Bəli. Səhv etmirsən. Qızlarla vədələşmişik...—Saatıma baxdım.—Beş-on dəqiqəyə instituta çatmalıyam.

—Yaxşı, onda yubanma, intizara söhbət haramdır, bizimki sonraya qalsın.

Qönçəbəyimin oğlu ayrılında məni elə qəribə, mənalı nəzərlərlə süzdü ki, onu aldatdığımı utandım. Həm də barmaqlarımın ucunu ovcunda bərk-bərk sıxıb pıçıldadı: “Şeytan qız!” Sonra əlini qaldırıb çiyinin üstündə yellədi:

—Müvəffəqiyyətlər.

Uzaqlaşanda gözümün ucu ilə sezdim: təəssüflə geri qanrıldı... Belə birtəhər oldum. O cür danışdığım üçün peşmançılıq çəkdim. Qorxdum, düşünər ki, ona acıq verirəm. Mənə elə gəlirdi, hər kəs bircə kərə üzümə baxsa, hara getdiyimi əlüstü biləcəkdə. Eləcə də bu.

İndicə görüşdüyüm oğlanın adı Emindir. Bizdən üç-dörd qapı aralı olur. Evimizdə ondan söhbət düşəndə həmişə “Qönçəbəyimin oğlu” deyirlər. Tərbiyəli ailədənir. Atası məşhur kimyagərdir—elmlər doktoru, professor...

Eminin özündən böyük bir bacısı da var. Ərdədir. O, qardaşına oxşamayıb. Qaynayıb-qarışan deyil. Qönçəbəyim əzcağıdır. Ancaq çoxdandır işləmir. Emin institutu inşilə bitirib. Jurnalistdir. Özü də istiqanlı oğlandır. Qəzetlərdə vaxtaşırı imzasına rast gəlirəm. Maraqlı şeylər tapıb yazır. Hamısını da oxuyuram.

Mən Emini neçə illərdir tanıyıram. Yaz-qış hələ papaq qoyduğunu görməmişəm. Qarlı-çovğunlu günlərdə də başıaçıq gəzir. Ancaq çox təmiz, səliqəli geyinir. Məhəlləmizdə bu barədə Eminə çatan olmaz. Uzun boyundan, girdə sifətindən, yerişindən, danışığında eynən atasına oxşayır. Saçları da, göz-qası da, bıqları da onun kimi qarıdır. Eh... Emin... Emin...Hər dəfə səninlə qarşılaşanda uşaqlığın əziz, şirin bir xatirəsi yadıma düşür...

4

“Bakı Soveti” metro stansiyasına yaxınlaşanda Dərya gülə-gülə məni qarşıladı. Ehmalca dirsəyimə toxunub:

—Axşamınız xeyir,—dedi.

Cavab vermək istədim, ancaq gecikdim. Sonra da... eskalatorla enəndə az qala yıxılacaqdım. Çəkməmin dabanı ilişdi, büdrədim. Yaxşı ki, Dərya dərhal qolumdan yarışdı: “Yavaş, Könül.” Mən güldüm:

—Tuflim sürüşdü.

Dərya ayaqlarıma ötəri bir nəzər fırlatdı, üzümü yana tutmuşdum. Yuxarı qalxan pilləkəndən qohum, tanış təsadüfən məni görə bilərdi. Rəfiqələrimdən birinin sözü yadıma düşdü: “Sevginin ləzzəti oğlanla qorxa-qorxa, xəlvəti gəzməkdədir.

Nişanlanandan sonra adam arasına nənəm də çıxar.

“Biz hara gedirik?”—deyə Dəryadan soruşmaq istədim. Dilim gəlmədi. O mənə lap yaxın dayanmışdı. Nəfəsindən papiros qoxusu hiss edirdim. Bu da Emin tək başıaçıq olduğundan bayırdakı külək dalğalı, qara saçlarının səliqəsini pozmuşdu. Dəryanın çiyinləri bu gün mənə dünənkindən enli görünürdü. Pencəyinin altından qalın, yun köynək geymişdi, yəqin ondandı. Əyninə biçilmiş boz ratin paltosu bir qədər köhnəlmişdi.

—Uzaqdan sizi güclə tanıdım, Könül,—deyə Dərya aradakı sükutu pozdu.

—Ola bilər...

—Anna Kareninaya oxşayırdınız...

—Yaşda, görkəmdə?

Dərya tutuldu:

—Əlbəttə, görkəmdə. Sizin nə yaşınız var ki. Uşaqlıq çağından srağagün ayrılmısınız... Neon lampaları ilə gündüz kimi işıqlanan bərli-bəzəkli, mərmər divarlı stansiyaya düşcək hündür sütunlardan birinin arxasına çəkilib dayandıq. Mən gözümü Dəryaya zilləmişdim. Sifətində bir az kobudluq vardı. Ancaq iti baxışları adamın ürəyinin dərinliyinə nüfuz edirdi. Alnına dartılmış enli, qara qaşları ona ciddi bir görkəm verirdi. Mən bərkdən danışanları sevmirəm, bunu da bir növ mədəniyyətsizlik əlaməti hesab edirəm.

Dərya çox astadan danışdı. Az qala pıçıldaırdı, bundan xüsusi zövq alırdım:

—Könül, mən istəyirəm, bizim görüşlərimiz boş, mənasız keçməsin. Vaxtımız heyfdir. Dünən sizinlə məsləhətləşmədim. Bu günə hazırlıq görməmişəm. Kinoya da, teatra da, sirkə də gedə bilərik.

—O, bu sözləri asta-asta dedicə, dodaqları arasında qızıl dişi parıldaırdı.

—Hər halda... bayırda gəzməli deyilik, Könülcan. Belə baxıram, hava qarlayacaq. Oğlan dilindən birinci kərə idi "Könülcan" kəlməsini eşidirdim. Adım heç zaman bu qədər xoşuma gəlməmişdi. Ürəyimdə anama təşəkkür etdim.

Şəhərin kino-teatrlarında təzəliklə iki hissəli, "Spartak" filmi göstərilirdi. İnstitutda yoldaşlarım çox tərifləyirdilər. Məmnuniyyətlə ona baxardım. Ancaq niyyətimi bildirməyə çəkindim.

—Mənimçün təfavütü yoxdur,—dedim.—Xətriniz hara istəyir... Təki maraqlı bir şey olsun. Dərya gözlərini qıyıb, alnını ovuşdurdu.

—"Spartak" ı görməmişiniz?—Soruşdum.

—Yox. Siz necə?

—Mən də görməmişəm. Bəlkə elə...

—Getdik! Ən yaxşısı odur.

Qatara minib, "26 Bakı komissarı" stansiyasına yollandıq. Bilet alınca qaş qaraldı. Kino zalında yerimiz arxa cərgədə idi. Dərya solumda əyləşmişdi. Paltomu çıxaranda o mənə canıyananlıq etdi.

—Sizə soyuq olmaz ki, Könülcan?

—Xeyr.

—Onda salın çiyinizdə qalsın.

İşıqlar söndü. Ekran canlı, geniş bir həyat səhnəsinə çevrildi... Film başlanandan Dərya sol əlimi ovcundan buraxmadı—sığalladı, sıxdı, barmaqlarımı şıqqıldaıtdı. Mənə xoş gəlirdi onun bu nəvazişi. Fikrimi yayındırsa da, müqavimət göstərmirdim... Birdən qolumun büküyünə sanki od basdılar. Diksindim və cəld əlimi çəkdim; Dəryaya tərəf döndüm. Sərxoş kimi gözləri axırdı. Biləyimi öpdüyümdən elə məmnun idi ki... Gülümsəyirdi, kirpikləri titrəyirdi. Qaranlıqda bir anlığa özümü qərib hiss etdim. Dərya mənim üçün başqalaşdı, yada döndü. Bədənim əsdi. Sümüklərim eyməndi. "O niyə belə etdi?"—deyə qəzəbli baxışlarımı gizlətməyə çalışsam da, bacarmadım.

—İncidiniz məndən?

Cavab vermədim. Dərya məyus oldu. Sonra filmin axırınadək danışmadıq. Onu incitməyi özümə rəva görmədim. Ürəyini almağa bir bəhanə axtardım. İşıqlar yandı, ayağa qalxıb paltomu geyəndə soruşdum:

—Siz Rafaello Covanyolinin "Spartak"ını oxumusunuz?

—Xeyr.

—Məsləhət bilirəm, oxuyun. Romanla bu filmin arasında çox fərq var.

Dəryanın eyni açıldı. Sifətindəki pərtlik tədricən çəkilib yoxaldı.

Evə gəlincə hər şey unuduldu. Bayırda hava dəyişmişdi. Külək yatmışdı. Şəhərə sanki

göy qübbəsi boyda ələkdən xırda- xırda qar ələnirdi. Səkilər, yollar ağappaq idi.

—Bir də haçan görüşək, Könülcan,—deyə o, küçəmizin tininə çatanda yavaşıdı. Mən güldüm:

—Hələ heçayrılmamışıq ki...—Sonra çiyinlərimi çəkdim.—Nə bilim...

Dərya telefon nömrəmi götürdü.

—Institutdan nə vədə gəlirsiniz?

—Saat ikidə, üçdə...

—Çox gözəl.

—Ancaq... Xahiş edirəm bizə axşam yeddindən gec zəng çalmayın..

—O da gözüm üstə.

Dərya, olsun ki, məni başa düşmədi. Atamdan ehtiyat edirdim, işdən o vaxtlar qayıdırdı.

—Ayrılmaq?

Onun bu sorğusuna çox könülsüz və soyuq cavab verdim:

—Ayrılmaq...

Əlimi tutdu.

—İndi icazənizlə olarmı?..

Mən utandım. Üzümü yana döndərdim. Dodaqlarının istisi bu dəfə əvvəlcə əlimin dalını, sonra isə bir-bir barmaqlarımı yandırdı.

—Gecəniz xeyrə qalsın, Könül

—Xeyrə qarşı,—dedim.

Mən öz otağıma keçəndə, saat on birə az qalırdı. Anama zəng çalmaq tamam yadımdan çıxmışdı...

5

Biz beşmərtəbəli binanın ikinci qatında oluruq. Mənzilimiz üçotaqlıdır. Bayırdan qapımızın çərçivəsindəki ağ düyməni basanda, dəhlizə cingiltli zəng səsi deyil, əsəbləri səkitləşdirən xoş bir musiqi sədası yayılır. Sol tərəfdə gözlük şüşələri naxışlı geniş qapı adlandırdığımız qonaq otağına açılır. Tünd-şabalıdı rəngli mebellərimiz son müasir dəbdə olmasa da, yaraşıqlıdır. Anam qəsdən otaqlarımızı bir növ qədim qaydada bəzəyib. Bu mənim də xoşuma gəlir. Evimizdəki əşyaları on il qabaq necə qoymuşuqsa, indi də yerlərini dəyişməmişik. Zala döşəmə boyu xalı sərmişik. Ortadakı uzunsov, dördkünc yemək stolunun ətrafında altı yumşaq kreslo qoyulub. Sağ divarda, piano ilə servant arasında yataq otağına qapı var. Bu yanda bufet, divan, yuxarı küncdə isə "Rubin-106" televizoru durur. Zal, küçə balkona açılan ikitaylı qapının şüşə gözlüklərindən işıqlanır. Divanın arxasındakı "Tarantello" İtaliya xalçası üstündən oymalı, zərli haşiyədə tanımadığım rəssamın canlı bir mənzərə əsəri vurulub. Şəkildə, yaşıl meşə qoynundakı ucqar kənddən çıxan süvarilərin, sıldırım dağlarda ilan kimi qıvrılan müdhiş yollarda qalxdığı təsvir olunur. Üzbəüzdə isə atamın fotosəklidir. Qapıların pərdələri də divarlara çəkilmiş kağıza uyğun mavi güllüdür. Axşamlar, hündür tavandan asılan iri büllür çilçirəğin şam-lampaları yananda zal zül-zül edir; "Tarantello" xalçasındakı rəqqasə qadını ortaya alan oğlanların, qızların əlvan geyimləri gündüzkü rəngini dəyişərək, bərq vurur. Mənim otağım dəhlizin sağ səmtindədir. Telefon da orda, yazı stolunun sol böyründədir. Divardan bir oyuncaq meymun asılıb. Bunu mənə ad günümde Qönçəbəyimmin oğlu hədiyyə gətiribdir. Həyətə çıxan balkonun qabağında qollu-budaqlı yabanı yasəmən ağacı əkilib; baharda açılan çəhrayı çiçəkləri çox gözəl, lakin ətirsiz olur. Sadə otağımı zənginləşdirən, ancaq kitablarımdır. Bütün bunlardan başqa bir də

mətbəxin böyründə balaca, xudmani aynabəndimiz var. Yayda səhər və axşam sərinliyində çay içməyə, çörək yeməyə ora yığışırıq. Vəssalam. Bizim mənzilimiz belədir.

6

Atam səhər işə gedəndə dəhlizdə üz-üzə gəldik.

—Salam, pa,—dedim.

O dayandı. Portfelin sol əlindən sağ əlinə ötürərək, qapının dəstəyindən yapışdı. Bir an düşüncəli tərzdə gözləri yol çəkdi. Astadan, lakin xislətində xas ciddi ahənglə dilləndi: —Bir kərə tapşırıram sənə, yadında saxla: hara getsən, axşam saat doqquzdan gec evə gəldiyin olmasın.

Onun nəyə işarə vurduğu məlum idi. Mən qorxa-qorxa başımı tərpətdim:

—Yaxşı...

Və elə bildim ki, nəzərləri biləyimə sataşsa, orda Dəryanın öpüşünün qızartısını sezəcəkdir. Sövqitəbiilə qolumu arxamda gizlətdim.

—Özün də gedəndə, yerini anana yox, mənə de.

Atam çıxmaq istəyəndə arxadan səslədim:

—Pa, bəs mənim salamımı niyə almadın?

Qapı çırpıldı. Dəhlizin ortasında donub qaldım. Həyəcandan dizlərim əsdi. Hələ atam, mənim Dərya ilə gəzdiyimdən xəbərdar deyildi. Gör, onu bilsəydi, neylərdi.

—Ma, deyə mətbəxdə nahar hazırlayan anamın yanına cumub gileyləndim.—Atama yenə nə olub, mısmırığı yerlə sürünür? Yoxsa... dünən evə gec gəldiyim üçün sənə də acıqlanıb?

Arvadın dərdi açıldı:

—Demişdin axı, yubansam, zəng çalaram, sizi nigaran qoymaram... Bəs niyə belə edirsən, qızım. Tək atan yox, mən özüm də hövsələdən çıxmışdım.

—Bağışla, ma. Təqsirimi boynuma alıram. İkiniz də haqlısız.

Anamı sakitləşdirmək üçün elə bu etirafım kifayət idi. Qadın ürəyi yumşaq olur.

—Daha qanını qaraltma, qızım. Əyləş, çayını iç, çörəyini ye.

O gün institutun həyatına girəndə tanış qızlardan, oğlanlardan yan keçirdim, onların üzünə baxmaqdan çəkinirdim. Elə bilirdim dünəndən gözlərimin giləsində Dəryanın əksi qalıb. Vestibüldə paltomu soyunurdum. Böyrümdən kimsə acı bir çimdik qopararaq, turac kimi qıqqıladı. Gülüşündən tanıdım: Fəzilə idi. Mənimlə bir fakültədə üçüncü kursda oxuyan od parçası, dilli-dilavər qız. Yetənə yetirdi, yetməyəne daş atırdı. Uşaqlar əlindən zara gəlmişdi. Hərəyə bir şəbədə edirdi. Fəzilə al-qırmızı kofta, qısa, göy tuman geymişdi. Ayaqlarında qara, tor corab və totuq baldırlarına kip yapışan qırmızı, uzunboğaz çəkmə vardı. Zəfəran rənginə salınmış saçlarını oğlansayağı vurdurmuşdu. Fəzilə gəzəyən qız idi. Təzəliklə Həsənağa adlı birisi ilə əylənirdi. Son vaxtlar adət etmişdi: danışanda müsahibini inandırmaq üçün sözünün başında, ayağında "Həsənağam ölmüşü" deyirdi. İndi o, məni görcək saqqız çeynəyə-çeynəyə, sürməli gözlərini süzərək eyhamla dilləndi:

—Aaz... səni təbrik!

—Nə münasibətlə?—soruşdum.

—Özünü bilməməzliyə niyə qoyursan. Daha bizə yox da...

Düzü, onun nə demək istədiyini hələ anlamırdım. Fəzilə çiyinlərini əsdirə-əsdirə, nazik qaşlarını oynadaraq bic-bic gülümsədi:

—Aaz... dünən yanındakı o Herkules oğlan kim idi?

—...

—Amma yaxşıca da yer seçmişdiniz özünüzcün, paxıllığım tutdu sizə.

—Başa düşmürəm. Sən nə danışırsan, Fəzilə?

—Əlbəttə... Sərf eləmir axı. Aaz... lap dal cərgədə paltosunu çiyinə salıb, bir qəşəng oğlanla yanaşı oturan mən idim?

Fəziləni azdırmaq çətindi. Boynuma almağa məcbur qaldım:

—Hə... kinoda?

—Yox...hamamda.

Tutuldum.

—Sən də Həsənağayla gəlmişdin?

Bu sözü eşidəndə qızı sanki ilan çaldı, ağzını əyə-əyə söyləndi:

—Aaz... Həsənağanı itirib-axtaran kimdir? Allah vurmuşdu onu gündüzün günorta çağında, guburnat bağında. Hüseynağanın ölmüşü, keçən həftə o gedənin başına bir oyun açmışam ki, bundan sonra qələt edər qız tayfasına yaxın düşər. Mən kinoya Hüseynağayla gəlmişdim.

—Bunu tanıdırsan: professor Talıxanlının kiçik oğludur.—Fəzilə sağ əlinin baş barmağını dikəldib, qabağa uzatdı:—Şik!

Yaxşı ki, onu çağırdılar. Yoxsa yaxamdan əl çəkməyəcəkdi.

İnstitutdan qayıdanda evə tələsirdim. Dərya zəng çalacaqdı. Yenə atamın zəhmi qəlbimi sarsıtdı... "...Özün də gedəndə yerini anana yox, mənə de!" —sözləri qulaqlarımda cingildədi. Bundan sonra neyləyəcəkdim?!.. Dərya ilə görüşməmək mənə dərd olardı. Sevgi nübarının dadını son iki-üç günd təzəcə tamsınmağa başlayırdım; həyatın, yaşamağın mənası dəyişmişdi, başqalaşmışdı mənim üçün. Bu tərəfdən də qarşımda atam dayanmışdı. Yeganə qızı olan məni naz-nemət içində qayğı və nəvazişlə böyüdüb, boya-başa çatdıran doğma atam!

7

Mətbəxdə oturub çay içirdim. Telefonun zəngini eşidəndə cəld öz otağıma yüyürdüm. Dəstəyi ehmalca qaldırdım:

—Bəli, kimdir?

O qədər astadan xəbər aldım ki, çox güman səsım mikrafona yetmədi. Boğazımı arıtlayıb, bir də təkrar soruşdum:

—Allo, kimdir?

—Mənəm.

Səhv etməmişdim. O idi.

—Dərya?.. Salam.

—Nə təhərsiniz, Könülcan?

—Lap yaxşı. Bəs siz?

—Mən də. Neyləyirsiniz evdə?

—Heç... İnstitutdan indicə gəlmişəm.

—Bu axşam nə işlə məşğulsunuz?

—Dərslərimə hazırlaşacağam.

—Bəs mənimlə görüşməyə hazırlaşmırsınız?

Bilmədim, nə deyəm. Canımı dişimə tutdum:

—Yox...

—Çox ləngimərik.

—Mümkün deyil, Dərya.
Onun səsi ciddiləşdi:
—Yoxsa, incimisiniz məndən?
—Xeyr... Inciməmişəm. Başqa səbəb var.
—Məni nigaran qoydunuz, Könül. Bəlkə ucundan-qulağından deyəsınız..
—Sonra... Narahat olmağa dəyməz.
—Kefim pozuldu. Siz lap...
—İcazə verirəm, mənə "sən" deyin.
—Təşəkkür edirəm. Bəs mən sizi... səni haçan, harda görüm?
—Sabah zəngləşib danışarıq.
—Nə deyirəm ki... Salamət qal. Öpürəm səni. Dud...dud... dud...
Dəsəyi qoydum. Utandığımdan əllərimlə üzümü qapadım. "Öpürəm səni." Tək otaqda öz-özümə pıçıldadım: "Mən də." Atamın gözlərindən uzaq.

8

Səhər həyatımızda Qönçəbəyimlə rastlaşdım. Məni görcək, mehribancasına qucaqlayıb bağrına basdı, üzümdən öpdü:

—Namxuda-maşallah, nə qəşəngləşmişən, göyçək balam,—dedi.—Az qala tanımayacaqdım. Tfu!... Tfu... Göz dəyməsin, böyümüsən... ətə-cana dolmusan... Sifətin bədirlənib... Lap birdən-birə dəyişmişən ey! Srağagün ayrı cürdün. O, qadınlara məxsus maraqla geri çəkilib mənə diqqət yetirdi.

—Mərmər bacı necədir?—deyə anamı soruşdu.

—Yaxşıdır, Qönçəbəyim xala. Siz nə təhərsiniz?

—Görürsən də... Belə. Babat. Dərsə gedirsən, hə?

—Bəli.

—Get. Göyçək balam, gecikərsən. Yoldan elədim səni. Anan yəqin evdədir.

—Evdədir, bəli.

Sözlü adama oxşayırdı.

—Xeyir ola?

—Bir dəymək istəyirəm ona. Balaca işim var.

Qönçəbəyim azacıq uzaqlaşcaq arxadan məni çağırdı:

—Könül, göyçək balam...

Ayaq saxlayıb, geri döndüm.

—Yadımdan çıxdı deyim: Emin çox-çox salam-dua göndərdi sənə.

Dodağımı dişləməseydim, güləcəkdim.

—Göndərən də sağ olsun, gətirən də.

Qönçəbəyimlə anamın söhbəti yaxşı tutur. Bu gün də axşamadək oturub çay içə-içə hey dərdləşəcəklər.

Oğlu Emin mənə xüsusi hüsn-rəğbət bəsləyir. Bunu çoxdan duymuşam. Əvvəllər yaxınlaşmağa cürət eləmirdi. Son vaxtlar açılış. Ancaq məni görəndə rəngi dəyişir. Sanki yanımda günahkardır. Bildir ad günümdə, anası ilə bizə gəlmişdi. Mənə məzəli bir hədiyyə gətirmişdi. Balaca, bozumlu meymundu.—Kəndirdən sallanmışdı, gözləri qara muncuqdan idi, işıldayırdı. Quyruğundan dartırdın, yuxarı ipə dırmaşırdı. O gecə qonaqlarımız dağılışanda mən aşağı endim, onları yola saldım. Emin guya cəsarətlənmişdi. Həyətdə Qönçəbəyimi qabağa buraxdı. Məni kənara çəkib dilidodağı

əsə-əsə dedi: "Könül, neçə vaxtdır səninlə ikilikdə danışmaq istəyirdim. Xahiş edirəm, axıracan qulaq as. Mən həmişə səni düşünürəm. Axşamlar gözlərimi pəncərənidən çəkmirəm. İşığının sönür, sonra... inan ki, heç sonra da yata bilmirəm... Gəl sözü mü yerə salma. Haçan imkan tapsan, görüşək... Mən ürəyimi sənə açmayınca..." "Zəhmət çəkmə!—dedim.—Elə bir o qalmışdı. Atam eşitsə, neylər!? Onu istəyirsən ki, mən evdə gözü kölgəli dolanım? Bir də bu barədə danışsan, üzünə baxmaram!.."

Mən qətiyyətlə ayrılıb getdim. Evə qalxacaq, balkondan xəlvəti həyətə boylandım. Emin fikirli halda bir siqaret yandırdı, suyu süzülə-süzülə evlərinə yollandı. Sonra gördüm ki, dayandı, nə düşündüsə, əlindəki siqareti yerə çırpdı; qaranlıqda xırda qığılımlar qalxdı, söndü. Doğrusu, yazığım gəldi Eminə. Gərək o qədər sərt cavab verməyəydim. Anası Qönçəbəyim, deyirlər, gəncliyində həddindən artıq gözəl olub. Elə indinin özündə də yaxşı qalıb. Xanım arvaddır. Yaşı əlliyə çatsa da, görkəmində qocalıq əlaməti yoxdur. Sifətinə baxanda adamın xoşuna gəlir, ağappaq, gipgirdə... Gözləri işıqlı, dişləri sədəf kimi. Heç inanmırsan ki, Emin boyda oğul anasıdır.

9

Bir kərə, yadımdadır, balaca idim; məktəbdən yay tətilinə çıxmışdım. Gərək ki, yeddinci sifə keçmişdim. Bakıda havalar qızmışdı. Qönçəbəyim məni bir həftəliyə Buzovnadakı bağlarına qonaq aparmaq istədi. Atam tək buraxmadı; anamı da mənə qoşdu. Gedəndə tapşırırdı ki: "Gözün uşağın üstündə olsun." Mən Emimi ilk dəfə lap yaxından onda gördüm. Şumal bir oğlan idi. İnstituta təzəcə girmişdi. Deyəsən məni ağılkəsməz körpə hesab eləyirdi. Bağlarına gəldiyimiz heç yarım saat olmamışdı. Çağırıb mənə belə bir ultimatum verdi: "Bax... şeytan, quyunun yanında oynamayacaqsan. Günortanın istisində bağın içinə getməyəcəksən; qurd-quş sancar səni. Keçi kimi dər-divara, ağaca dırmaşmayacaqsan—yıxılırsan, xatada biz qalarıq..."

Həyətlərindəki qollu-budaqlı, uca çinardan uzun bir yelləncək asılmışdı. O mənim ən çox xoşladığım əyləncə idi. Soruşdum: "Quyhaquya da minmək olmaz?" Güldü. Gödək hörüklərimin ucundan tutub dartdı: "Olar. Ancaq bərk yellənmə."

Sonra... sonra mən bir günün içində dəlicəsinə Eminə vuruldum. Elə vuruldum ki, özüm-özümü tanıya bilmədim. Tezliklə bağdan şəhərə qayıdacağımı, ondan uzaqlaşacağımı fiirləşəndə məni kədər bürüdü, qəmə batdım, az qala hönkürüb ağlamaq istədim. Başa düşmədim ki, o sevgi idi, nə idi, ürəyimə hardan yol tapmışdı, bütün vücudumu lərzəyə gətirmişdi, məni aciz, iradəsiz bir qıza çevirmişdi. Eminin isə münasibətində zərrə qədər dönüş görmürdüm. Gecələr yatanda, yerimi anamla Qönçəbəyimin aasında salırdım; uzanırdım, gözlərimi qaranlıq göylərdə işıldaşan ulduzlara zilləyirdim, hey... baxırdım. Bəzən xoruz banınadək kirpik çalırıdım, ayla danışırıdım, ulduzlarla pıçıladaşırıdım. Belə vaxtlarda Emin məni çağırırdı, yerimdən çəyirtkə tək sıçrayıb yanına qaçardım. Hara desəydi, sevincək gedərdim. Şəhərədək onunla əl-ələ verib, yalın ayaqlarımla dünyanı dolaşardım, yorulmazdım. Şəhərə gəlməyimizə bircə gün qalmışdı. Mən yelləncəkdə oturmuşdum, asta-asta yırğalanırdım. Xəyalım uzaqlarda gəzirdi. Birdən onun—Eminin səsini eşitdim:

-"Könül!" Dik atıldım. Hay verdim:

-"Bəli." O, bağın içindən gəlirdi. Bir nimçə üzüm dərmişdi. "Darıxmırsan, şeytan qız?" Qaldım, nə deyim.

Emin əlindəki nimçəni çarhovuzun qırağına qoyub soruşdu: "Qaçsam, tuta bilərsənmi

məni?" Qəlbimə şadlıq doldu: "Elə tutaram..." "Başladıq!" Emin əvvəl sağa qaçdı, ardınca cumdum. Sonra zənnimi azdırmaq üçün sola buruldu... dala qayıtdı. Mən qollarımı geniş açaraq yüyürdüm, ona yetməyə can atdım. Elə bildim Emini tutsam, o həmişəlik özümünkü olacaq. Ancaq arzuma çatmadım. Evlərinin dalındakı heyva ağaclarının arasından keçəndə büdrəyib yığıldım... biləyim cızıldı... Həmin yerdən ki, dünən Dərya öpmüşdü.

Emingilin bağlarından qayıdanda ürəyimdə baş qaldıran hissləri nadir, qiymətli bir töhfə kimi şəhərə gətirdim. Lakin... çox saxlamağı bacarmadım. Necə fəvvrən vurulmuşdumsa Eminə, eləcə də tez unuttum. Və anladım ki, mənim o məhəbbət sandığım hərcayı duyğuların şıltaqlığından başqa bir şey deyilmiş...

10

Son keçdiyimiz bəhsi özlüyümdə təkrar edə-edə gedirdim: "... İnsan kəlləsinin beyin hissəsi səkkiz sümükdən ibarətdir. Onlardan dördü təkdir—ənsə, əsas, alın və xəlbir sümüyü. İkisi isə cütdür; təpə sümüyü, gichah sümüyü. Alın, ənsə, təpə və gichah sümüklərinin bir hissəsi kəllənin qapağını, yerdə qalan sümüklər kəllənin əsasını təşkil edir."

İnstituta haçan gəlib çatmışdım, bilmədim. Qabaqda, küçənin tinində mavi bir "Volqa" dayanmışdı. Mən yaxınlaşanda maşının qapısı açıldı, Dərya aşağı düşdü. Sən demə, bu onunku idi. Salam verib, əl tutdu, kefimi soruşdu.

—Biz ki sözləşmişdik mən dərstdən qayıdandan sonra görüşək.

—Elədir... Ancaq o vaxtadək ürəyim dözmədi. Səndən nigaran qaldım, Könülcan. Telefonda da soyuq danışdın.

Dəryanın bu qayğıkeşliyi məni elə həyəcanlandırırdı ki, ona təşəkkür etməyə aciz qaldım. Açdım maşının dal qapısını, əyləşdim.

—Getmirəm bu gün instituta!—dedim.

O da sükanın arxasında oturdu:

—Hara sürüm?

—Hara xətrin istəyir.

Maşın yerindən tərənəndə Dərya qarşısındakı kiçik aynadan mənə gülümsündü.

—Al, bunu tax gözünə,—deyə azacıq uzaqlaşcaq o, döş cibindən çıxardığı qara şüşəli eynəyini çiyininin üstədən mənə uzatdı:

—Niyə ki?—soruşdum.

—Tanımasınlar səni.

11

Otağımın gündoğara açılan pəncərəsindən xoşüzlü bir səhər gülümsəyir. Yuxudan xeyli vaxtdır oyanmışam. Ancaq qalxmaq istəmirəm, yer dəmi alıram. Gözlərimi yummuşam —dünənki əhvalatları xatırlayıram. Daha doğrusu, görürəm. Dərya ilə şirin söhbətlərimizi, dalğaların şırıltısına qarışan qəhqəhələrimizi eşidirəm. Bu təsəvvür sanki dünəni geri qaytarıb ikinci kərə təkrar edir mənimçün.

Biz Bakıdan çıxınca yaxın kəndlərin darısqal, yöndəmsiz yollarından keçirik. "Qayaaltı" deyilən sarı qumlu, nəhayətsiz bir sahilə gəlirik. Ətrafın genişliyi, havanın saflığı ürəyimi fərəhləndirir. Yayda dənizə çimməyə axışan adamlarla dolu olan bu səs-küylü yerlər indi tamam sakit və kimsəsizdir. Təkcə qağayıldır sahilin də Xəzərin də sakinləri. Dərya

suyun qırağında maşını bir dövrə sürətlə fırladı, saxlayır, təkərlər, ləpələrlə ütülənmiş yaş qumun üstündə naxışlı çevrələr cızır. Xəbər alıram:

—Sən elə niyə elədin?

Mən də Dəryaya “Sən” deyirəm. “Siz” onu məndən, məni ondan uzaqlaşdırır.

Maşından enirik. Dərya yerdəki, ikiqat haşiyəli çevrəyə baxıb, sualıma cavab verir:

—Bunun içərisində bir gözəl qızın şəklini salacağam.

Dəniz uğuldayır. Sahilə qoşun-qoşun hücum çəkən dalğalar şahə qalxır, qağayılar qanadlarını sulara çırpır. İkimiz də susuruq. Bayaq yolda Dərya srağagüncü məyusluğunun səbəbini öyrəndikdə qərribə bir söz dedi: “Əgər mənimlə belə görüşməyə atandan ehtiyat edirsənsə, onun çarəsi asandır: elçi göndərərəm, nişanlanarıq.”

—O şəklini çəkmək istədiyən qız kimdir?—soruşuram. Dərya zarafatı başa düşür. Qolunu boynumdan aşırıb, çiyinimi ovcunda sıxır. İlhamı gəlmiş şairlərə təqlidən üzünü dənizə tutub deyir:

—O qızın qaranquş qanadları tək zərif, qara, çatma qaşları, uzun, sıx kirpikləri var. Gözləri əfsunlu və cazibədar. Dodaqları həmişəbahar qönçəsidir. Alını, yanaqları, çənəsi, boğazı hamardır, elə bil ağ mərmərdən yonulub. Qədim yunan əsatirlərindəki gözəllik ilahəsinin burnu kimi düz və sivri burnu var. Xurmayı ipək telləri çiyinlərinə qədərdir. Cənnət sinəsində bir cüt...Mən əlimlə onun ağzını qapayıram.

—Bəsdir...

Maşına söykənərək beləcə yanaşı dayanırıq. Qarşıda, dənizin üfüqlərə qovuşduğu uzaqlarda yelkənli bir qayıq üzür. Dalğalı suların köksündə yırğalandıqca gah dikəlir, gah batır, görünməz olur. Mən, uşaqılıqda əzbərlədiyim Lermontov şerinin misralarını Xəzərə oxuyuram:

“Ağarır mavi dumanlıqda qərrib bir yelkən.

O qərrib yelkən uzaqlarda bilinməz nə arar...”

Sonrakı misraları Dərya dilimdən qapır. İftixar duyğusu ilə çevrilib ona baxıram.

Boyumuz bir bərabərdədir. Elə məmnunam ki... Köksüm də dəniz kimidir. Qalxır... enir.

Bilsəydim, təkəcə bu dəqiqələri yaşamaq üçün doğulmuşam, ömrümün belə gödəkliyindən şikayətlənməzdim. Dərya çiyinimi buraxır, bədənim üsürgələnir. O, kiçik bir taxta parçası tapıb, cızdığı çevrənin içərisinə girir. Hamar qumun üstə əlini sağa-sola, aşağı-yuxarı gəzdirərək əyri xətlər çəkir. Həm də ehtiyatla hərəkət edir ki, ayaqlarının izi ora düşməsin. Onca dəqiqə keçməmiş mən yerdə böyük əksimi görəncə onun bacarığına heyrətlənirəm. Dərya dikəlib, kənara adlayır, boynunu yana əyərək gözlərini qıyır, çəkdiyi rəsmə diqqət yetirir və əməmindən razı tək qürrələnir.

—Oxşarı varmı sənə, Könül?

—Lap eynilə mən özüməm!—deyirəm.

—Ancaq... heyf zəhmətindən! Pozulub gedəcək...

—Canın sağ olsun. Bircə dəfə baxdınsa, kifayətdir. Qoy pozulsun. Orijinalı ki, ürəyimdədir...

Sonra Dərya maşında oturub, məni yanına çağırır. Məqsədini duyuram: öpmək istəyir.

Çəkilib bir qıraqda dayanıram. O, aşağı enib, pəncələri üstə oğrun-oğrun yaxınlaşaraq, arxadan məni tutmağa çalışır. Qaçıram... Ucadan gülə-gülə maşının dövrəsində fırlanıram. Dərya da ardımca yüyürür...

Emingilin bağlarında da beləcə oynadığımız yadıma düşür. Bir anlığa qəlbim kədərlənir və tez də keçir. İkimiz də dururuq. Nəfəsimizi dəririk.

—Tutacağam!—deyir Dərya.

—Tuta bilməyəcəksən!—deyirəm.

—Baxarıq!

—Baxarıq!

Dərya qəfildən irəli atılır, mən yenə götürülürəm... Yorulduğumu hiss edincə cəld maşına təpilib içəridən qapıların dördünü də bağlayıram... Dərya vəziyyəti belə görcək tez əlini cibinə salıb qurdalanır. Ancaq nahaq yerə! Açarlar maşının üstündədir...

—Zəhmət çəkmə! Bax... Bax... bunları axtarırsan?—deyə açarları çıxarıb zəncirindən tutaraq pəncərənin qabağında yellədirəm, şüşənin arxasından ona acıq verirəm... Bu əsnada anamın səsi məni diksindirir:

—Könül, qızım, bəsdir yatdın, dur, əl-üzünü yu, naharını elə...

Mən Dəryadan da, dənizdən də ayrılıram. Əlimdəki zəncirli açarlar yoxa çıxır... Şəklim də sahilin qumsallığında qalır...

12

Mən lap uşaqlıqdan bədii kitabların aludəsi olmuşam. Əlimə keçən şerləri, romanları gecə-gündüz, dönə-dönə oxumuşam, yorulmamışam. Mütaliəyə acmışam—çörək kimi, susamışam—su kimi. Kitablər məni yaxın-uzaq keçmişlərə aparıb—sevindirib də, kədərləndirib də; təbiəti, iqlimi tanış doğma elləri, yad, qürbət ölkələri gəzdirib, qəribə insanlarla rastlaşdırıb kitablər. Bu qiyabi səyahətlər zamanı həyatda məsud, bəxtəvər yaşayanları da, əzab-əziyyət girdabında çapalayanları da, sevgisində vüsala yetənləri də, hicran atəşində qovrulanları da görmüşəm. Mən kitabləri müqəddəs sanmışam, hər sözüənə, kəlməsinə inanmışam; müəlliflərini isə peyğəmbər təsəvvüründə zənn etmişəm. Bəzən elə təsirlənmişəm ki, özüm də yazmaq həvəsinə düşmüşəm, ancaq bacarmamışam... Sonralar, nisbətən ağılkəsər çağlarımda hekayə naminə bir neçə hadisə quraşdırmışam. Lakin utandığımdan heç kəsə göstərməmişəm. Saxlamışam kitablərimin arasında, vərəqlər xəzan yarpaqları tək saralıb, solub... Onlardan biri də Emingilin bağlarından qayıdan axşamı yazdığım

“Qız—bənövşə” əhvalatıdır. Bir ara az qalmışdı redaksiyalara aparacaqdım. Yaxşı ki, cəsərət eləmədim. Xəbər tutsaydı Emin, indi xəcalətdən üzünə necə baxardım? Açığını desəm, o yazı bu gün başqalarına mənasız da görünsə, mənim üçün öz qiymətini itirməyib. Cırıb atmağa heyfsilənirəm, əlim gəlmir. “Qoy dursun, mənə maneçilyi yoxdur ki!”—fikirləşirəm, hələ də saxlayıram.

...Bahar fəslidir ... Çöldə tənha bənövşə bitir... Bir oğlan onun yanından etinasız və laqeydliklə ötür. Bənövşə isə dərilmək, oğlanın ürəyinin üstə sancılmaq istəyir... Müyəssər olmur. Bu həsrət bənövşənin zərif qəlbini incidir, boynu qüssədən bükülə qalır... Bənövşə—qızdır, qız—mənəm, oğlan da Emindir...

Orta məktəbi qurtardı. Atam qoymadı bu yolu tutum. “Şairlik, ədiblik kişi peşəsidir”—dedi və məni həkimliyə sövq etdi. Beş aydır tibb institutunda oxuyuram. Bura daxil olduğumdan narazı deyiləm. Həkim də insanlara bəxş elədiyi əlavə ömrün müəllifidir. Dünyada bundan şərəfli nə var ki?!

13

Dərya ilə tanış olduğumuz bir aydır. Bu müddət ərzində hər gün görüşə bilməsək də, mütləq zəngləşirik. Atamın qorxusundan cəmi üç dəfə gəzməyə çıxmışıq. Onda da yarı ürəyim evdə qalıb. İndi Dəryasız darıxıram. O mənimçün ən əziz, doğma bir adama çevrilib. İnstitutda mühazirələr zamanı tez-tez yadıma düşür. Evə gələndə də həmişə qulağım səsdə olur. Elə bilirəm bu dəqiqə arxadan onun səsini eşidəcəyəm: "Könül!.." deyə məni çağıracaq. Fəzilə diliyanmış, bizi kinoda gördüyünü fakültəmizdə qızların çoxuna danışib. Eh!.. Qoy hamıya yaysın! Əvvəl-axır hər şey aşkara çıxacaq. Sevmək cinayət sayılıydı, gərək bütün bəşəriyyət mühakimə olunaydı!

14

Adam məhəbbətin qədrini araya hicran düşəndə bilir. Bir həftədir dəli kimiyəm. Evə gəldimmi, otaqlarda vurnuxuram. Dəryanın yolunu gözləyirəm. Moskvaya rəssamların, heykəltəraşların müşavirəsinə gedib. Hesabla gərək ya sabah, ya biri gün qayıtsın. Təyyarədən evən tək məənə zəng çalacaq. Yaxşı ki, bir yol telefonla danışmışıq... Amma məni nigaran qoyub. Əlcəklərini yadından çıxarıb aparmayıb. Bu səhər elə ona görə radioya qulaq asdım. O tərəflərdə möhkəm şaxtadır. Moskvanın qışını mən də görmüşəm... Mağazalardan əlcək tapmasa, barmaqları donacaq Dəryamın. Srağagün telefonla soruşdum: "Oralar çox soyuqdur?" Cavab verdi: "Onu mən bilmərəm, Könül!" Xəbər aldım: "Niyə?" Dedi: "Çünki məni sən məhəbbətin isidir!.."

15

Bütün günü Dəryasız Dərya ilə oldum. Yalnız vaxtlarımın həmsöhbəti bənövşəli dəftərimi qarşıma qoydum, xəyalımda təqvimin otuz beş vərəqini geri çevirdim, yanvarın on altısına qayıtdım. Dərya ilə başlanan tanışlığımızı incəliklərinə qədər ürək dolusu fərəhlə xatırlaya-xatırlaya ağ səhifələrə köçürdüm.

Mülayim bir axşam çağıdır. Qışın ilıq günorta nəfəsi qismən soyumuşdur. Şəffaf, mavi göy qübbəsinə ağ tül kimi param-parça buludlar səpələnib. Şəhərin quzeyə baxan pəncərələrində şölələnən alov rəngli şəfəqlər göz qamaşdırır. Mən institutdan çıxmışam, ancaq evə tələsmirəm. Əlimdə, kitab dolu portfel sahil küçəsinə tərəf addımlayıram. Darıxıram, həyatımda nəse çatışmır. Həmsöhbətmi, musiqimi, əyləncəmi, könlüm nə istəyir, özüm də bilmirəm. Divarlara yapışdırılmış solğun afişalara öteri nəzər salıram. Onlardakı zövqsüz şəkillər, yazılar rəngbərəng, tamaşalar, konsertlər isə köhnə, təkrar və yeknəsəkdir. Gözüm də, ürəyim də təzəlik axtarır. "67-nin sərgisi"—bu al-qırmızı başlıqlı elanı oxuyunca ayaq saxlayıram: yaxındakı muzeydə müasir rəssamların, heykəltəraşların əsərləri qoyulub. "Gedib baxacağam"—deyə istiqamətimi dəyişib ora yollanıram. Fasadı qoşa sütunlu böyük binanın vestibülündə soyunuram. Yuxarı qalxıb salonları bir-bir... gəzirəm. Rəsmlər...heykəllər...büstlər cürbəcürdür—canlıları da var, ölüləri də. Sərgi yenicə açılıb, adamlarla doludur. Havası istidir. Lakin mücərrəd, anlaşılmaz şəkillər asılan otaqlar boşdur, soyuqdur. Bayaقدan onu da hiss edirəm—qıvrımsaçlı bir oğlan kənardan məənə çox diqqətlə baxır, yəqin kiməsə oxşadır. Əhəmiyyət vermirəm. Özümü görməməzliyə qoymuşam. Xəzər sahilindəki qara-boz qayalıqları, Abşeronun yaşıl bağlarını və yastıyapalaq yöndəmsiz

evlərini təsvir edən mənzərənin önündən etinasız keçə bilmirəm. Bu yerlər mənə tanış, doğma görünür. Emini xatırladır. "Bax... Könül, quyunun yanında oynamayacaqsan. Günortanın istisində bağın içinə getməyəcəksən—qurd-quş sancar səni. Keçi kimi dərdivara, ağaca dırmaşmayacaqsan—yıxılırsan, xatada biz qalırıq..." Dəlisov uşaqlıq çağlarım uzaqda qaldı...

—Bağışlayın...—deyə arxadan qulağıma dəyən səs məni fikirdən ayırır. Geri döncək yenə həmin qıvrımsaçoğlanı görürəm.

—Buyurun.

O, ayaqlarını cütləyib, qarşımda hörmətlə təzim edir:

—Üzr istəyirəm... Siz neftçi Muradın qızı deyilsiniz?

"Bu mənim atamı hardan tanıyır?"

Deyirəm:

—Bəli.

Oğlan rahatlıqla köks ötürür, ehmalca başını əsdirərək gülümsünür.

—Elə bunu soruşacaqdım... Zənnim məni aldatmayıb.

Mən hələ heç nə anlamıram.

—Bəyəndinizmi kişinin obrazını?

—Hh... Bilmirəm siz hansı kişini deyirsiniz?

Oğlan duruxur:

—Zəhmət olmasa bura gəlin.

O məni içəri salona aparıb, küncdə üzü işığa qoyulmuş yekə bir büstü göstərir.

—Bunu görməmişiniz?

Baxan kimi atamı tanıyıram. "Pa!"—deyə iradəsiz pıçıldayıram. Büstün böyründəki xırda yazılar gözümə sataşır: "Dərya Zəkizadə."

—Haçan düzəldiblər bunu? Heçxəbərim yoxdur...

O dinmir.

—Mən bu heykəltəraşın adını eşitmişəm.

Oğlan yenə bayaqkı tək ayaqlarını cütləyib, hörmətlə təzim edərək əlini irəli uzadır:

—Elə isə tanış olaq: Dərya Zəkizadə. Bu iş mənimkidir...

—Sizinkidir?!—deyə mən sövqi-təbiilə onunla əl tuturam və oğlana ötəri bir nəzər fırladıram.

—Heç gözləmədiyim halda sevindirdiniz məni... Büst eynilə atamdır, geniş alını, çatılmış qalın, pırpız qaşları, ciddi baxışları, çökük ovurdları, çənəsi, dodaqları, bığları hamısı, hamısı onunkudur.

Dərya izahat verir:

—Mənə xarakterik bir neftçi obrazı lazım idi. Çoxdandı gəzirdim, axtarırdım... Axırncı kərə mədəyə gedəndə təsadüfən Murad əmi ilə rastlaşdım. Kişinin sifətinə baxan kimi dedim: "Tapdım! Elə budur!"—O, azacıq susub qısıla-qısıla sözüünə davam edir:—Amma, xətrinizə dəyməsin, Könül xanım, yaman tündməcaz atanız var. Onu dilə tutub beş-altı dəfə emalatxanama aparınca anadan əmdiyyəyim süd burnumdan gəlib...Hər seansda da yarım saatdan artıq oturmayıb. Özümdən xəbərsiz şadlıqla qəhqəhə çəkirəm:

—Siz ki onu yola gətirmisiniz, qəhrəmansınız, deyirəm.—Atam bu barədə evimizdə bir kəlmə də danışmayıb.

Dərya umu-küsü eləyir:

—Heçgəlib heykəlinə də baxmayıb.

Söhbətimiz kəsilir. Susuruq. Nəzərlərimiz ani olaraq qarşılaşır. Duyuram, Dərya nəşə demək istəyir, gözləri gülür. Ancaq ürək eləmir. Sonra eyhamla dillənir:

—Yaxşı ki, bu gün muzeyə gəldim...

Soruşuram:

—Siz? Mən?

—Elə ikimiz də! Yoxsa, bu tanışlıq olmayacaqdı..

—Ancaq bir məsələ mənə qaranlıq qaldı, —deyə mövzunu dəyişmək məqsədi ilə araya söz atıram.

—Siz nədən bildiniz mən neftçi Muradın qızıyam? Axı, atama o qədər də oxşarlığım yoxdur...

Dəryanın nüfuzedici baxışları yenə sifətimdə gəzir.

—Bunu siz deyirsiniz, Könül xanım. Amma mən, bir heykəltəraş müşahidəsi ilə diqqət yetirəndə, sizi atanıza oxşadan əlamətləri, cizgiləri çox aydın görürəm. Xüsusən gözlərinizdəki işıltı, kirpiklərinizin düzülüşü, çənəniz, üzr istəyirəm, hətta dodaqlarınız belə Murad əmini xatırladır... Onun sözlərindən utanıram. Üzümü yana çevirəndə büstdən atamın qaşqabaqlı baxışları mənə zillənir. Sanki, naməhrəm bir oğlanla belə şirin-şirin danışdığımıza qeyzlənir. Dərya getməyə hazırlaşdığımı hiss edincə:

—Gözləyin, Könül xanım, elə mən də çıxıram,—deyir və tələsik uzaqlaşır. Vestibüldə geyinəndə o, yenə mənə yaxınlaşır, icazə alıb, paltomu tutur. “Yox” deməyə dilim gəlmir. Sonra sərgidən evimizə qədər mən özümdə olmuram. Fikrim Dəryada qalır. Onunla yanaşı addımladığımıza sevinirəm. Və bu ünsiyyətdən qəlbimə elə xoş bir rahatlıq süzülür ki... Küçəmizə çatanda ayrılacağımıza heyfələnirəm. Dərya sabah mənimlə yenə görüşmək istəyir. Sehlənmiş kimi, ixtiyarsız razılıq verirəm, düşünmədən, qorxmadan...

Bu gün Könül deyiləm mən, başqa bir qızam. Darvazamızdan girəndə Dərya məni çağırır, təkidlə tapşırır:

—Sizdən təvəqqə edirəm, Könül xanım. Murad əmi tanış olduğumuzu bilməsin.

Fikirləşər ki, biz çoxdanın dostlarıyıq; büstünü də elə sizin xətrinizə düzəltmişəm...

Təşəkkür əvəzinə nahaqdan nifrət qazanaram.

Evə gəlincə şadlığımın atamın boynuna sarılıb öpürəm:

—Pa, təbrik edirəm səni!.. Sərgidə heykəlini qoyublar! Niyə səs salmırsan, hə? Elə canlıdır ki, pa, deyirsən bəs, indicə dil açıb danışacaq. Özü də birinci mənə acıqlanacaq. Qışqıracaq. “Ay qız, burda nə gəzirsən, getsənə evə!” Atam heç halını da dəyişmir:

—Çox az vaxtımı almışdı o gədə, bir də durub sərgisinə gedəcəyəm?!.. Elə sən görmüsən, kifayətdir. Mən öz otağıma qaçıram. Paltomu, papağımı çıxarıb bir kənara tullayıram. Qollarımı açıb aynanın qabağında fırlanıram. Saçlarım dağılır. “Dərya!”—deyə çağırmaq, qəhqəhə çəkmək, uşaq təki atılıbdüşmək istəyirəm...

16

Bu axşam gecəyədək telefonun yanında oturub qəzetlərə baxdım, kitab oxudum... “Spidola”nı qurdaladım, xaricdən tutduğum musiqilərə qulaq asdım. Atam da, anam da çoxdan yatmışdı. Dəryanın zəngini gözləyirdim. Maraqlı bir xəbər vardı qəzetdə: məşhur alman alimi Vilhelm Humboldt gözəl, ağıllı zövcəsi Karolina fon Daxroydenə qırx dörd il ərzində hər gün yüz xətt şeir ithaf edib. Onlar otuz beş il intəhasız bir məhəbbətlə yaşayıblar. Karolinanın vəfatından sonra da Humboldt onu unutmayıb. Ömrünün axırına kimi, hər səhər yazdığı şeri axşam aparıb sevimli qadının məzarı üstə oxumağı bir adət şəklinə salıb...

“Qəribədir!—Fikirləşdim. —Sən demə, almanların da öz məcnunu varmış!..” Otağa

cilgilti qarışıq fərəh doldu. İntizarım bir anda yoxaldı. O idi. İki cə kəlmə sözü ilə ürəyim təskinlik tapdı.

—Salam... Salam, Könül... Necəsən?

Pıçıldadım:

—Yaxşıyam. Gəlib çıxdın?..

—Hə... Mən dedim indiyə yatmış olarsən.

—Heç gözümə yuxu gedər?.. Hardan danışırısan?

—Aerodromdan. Bağışla, narahat elədim səni.

—Yox...

—Yatginən... Sabah istirahət günüdür, görüşərik... Yaxşımı?

—Nə vaxt?

—Saat... neçədə istəyirsən?

Fikirləşdim.

—Birdə.

—Çox gözəl!

—Harda?

—Elə orada... Gecən xeyrə qalsın.

—Sağ ol...

—Öpürəm səni!

Arxayınlıqla nəfəs aldım. "Elə orada" metronun "Bakı Soveti" stansiyası deməkdi. İçəri evdən atamın boğuş səsi eşidildi:

—Kimdir gecənin bu vədəsində zəng çalan?!

—Pa, səhvən bura düşmüşdülər.

—Bəs sən niyə oyaqsan?

—Dərslərimi hazırlayırdım, pa. Indicə qurtardım.

Köksünü ötürdü, lakin dinmədi. Işıq keçirdim. Barmaqlarımın ucunda çarpayımaya yaxınlaşdım. Tez soyunub yerimə uzandım. Bu gecə yorğana deyil, sanki şadlığa büründüm...və gözlərimi yumunca asta-asta əriyib şirin bir... yuxuya qarışdım...

17

Səhər şən və gümrəh oyanmışdım. Sevincim mahnıya çevrilmişdi; çarpayımı səliqəyə salanda dodaqaltı zümzümə edirdim:

Alma atdım, nar gəldi

Kətan köynək dar gəldi.

Qapıya kölgə düşdü,

Elə bildim yar gəldi...

Bir həftəlik ayrılıqdan sonra bu gün yenə Dərya ilə görüşəcəkdım. "Nə romantik də adı var,—fikirləşirdim.—Dərya! Bu kəlməni hər dəfə dilimə gətirəndə nəhayətsiz mavi sular dalğalanır gözlərimin qabağında. Qəlbimə sanki sərinlik yayılır... Dənizin nəfəsini duyuram..."

Atam, biz yatmış ikən sübhədən durub başa gedib. Kişi təzəhəvəsdır. Buzovnada yer götürüb—ev tikdirir, quyu qazdırır. Bu yay istirahətə öz başımıza köçəcəyik. Mən

görməmişəm, anam deyir, lap ləpədöyəndədir, "xoşbəxtlikdən" orada da Qönçəbəyimlə qonşuyuq. Əvvəl buna sevinirdim. İndi yox. Mənə qalsa, Dərya məsələsindən sonra Eminin gözündən mümkün qədər uzaq olardım. Ancaq neyləyə bilərəm...

Gönortaya kimi evdə oturmağa səbrim çatmadı. Çıxıb gəzinmək istədim. Paltomu geyirdim, telefon səsləndi. Zəng çalan Dərya olmamalı idi. Dəstəyi anam götürdü: —Könül, Qönçəbəyimin oğludur,—dedi,—səni çağırır.

Heyrətləndim:

—Kim?!

Arvad söyləndi:

—Ay qız, Emini tanımırısan?

—Neyləyir o məni?

—Nə bilim, gəl özündən soruş...

Anam nəşə ikibaşlı danışdı. Telefona yaxınlaşdım:

—Alo?..—deyə təəccübümü gizlətməyə çalışaraq dilləndim.—Bəli, Könüldür... Ah...

Salam, Emin. Eybi yoxdur... Onsuz da elə çıxıram... İki-üçdəqiqəyə enirəm aşağı. Anamı bu gün tanıyırdım. Heçmaraqlanmadı ki, o nə deyir... Haçan yanımdan çəkilib getdi, bilmədim. Emindən çıxmayan iş: "Könül, zəhmət olmazsa, yarım saatlığa aşağı düş. Səninlə işim var..." Qəribədir, o məni neynirdi?

Bayırın günəşli-şaxtalı təmiz havası adamın ciyərlərinə dolduqca, özündə bir uşaq yüngüllüyü hiss edirdi. Küçəmizin başında dayanmış Emin, məni görünce hərəkətə gəlib gülümsündü. Əvvəlki yoldaşlıq səmimiyyəti ilə hal-əhval tutduq; atamı, anamı xəbər aldı. Bilirdim ki, bunlar hamısı əsas söhbətin müqəddiməsidir, mətləb daldadır. Dinməzcə, asta-asta yanaşı addımladıq. Emin gödək, boz palto geymişdi. Boynuna qararırmızı zolaqlı şərf dolamışdı. Saçlarını sol yandan tağ ayırıb sağa daramışdı. Bu onu yaşından da cavan göstərirdi. Gözlərində və sifətinin ifadəsində narahatlıq, nigarançılıq təzahürü vardı. Elə bil ürəyi dolu idi, sirrini gizlədirdi. Haçandan-haçana Emin həyəcanlı, titrək səslə sözə başladı:

—Könül, səndən bir şey soruşsam, çəkinmədən düzünü deyərsənmi?!

Məttəl qaldım. Nə cavab verəcəyimi tezliklə dərk etmədim.

—Qəribə sualdır... Baxır nə soruşacaqsan...

—Elə bir şey ki, ondan mənim həyatım, gələcəyim, səadətim asılıdır!

Emini heç bu cür ciddi görməmişdim. Rəngi ağarmışdı. Özü də elə danışdı ki, guya mənə acıqlanırdı.

—İnsafla, açıq söylə, Könül, səni sevdiyimi bilirsənmi?

Həqiqəti boynuma almağa çəkildim. Düşündüm: "Ona qalarsa, bu sualı əvvəlcə mən sənə verməliyəm."

—Bir yol nəşə eşitdirmişdin mənə,—dedim.

Eminin dodaqlarında istehzalı təbəssüm gəzdi.

—Bir yol... nəşə eşitdirmişdim? Yaxşı ki, o yadındadır. Könül, axı ona qədər sən məktəbli qız idin. Məni duymazdın da... O yaşda sənə başqa gözlə baxmağa nə haqqım vardı.

İndi... böyümüsən, dünənki Könül deyilsən, institut tələbəsisən. İxtiyarın öz əlindədir.

"Əcəb də! Bu dəqiqə ixtiyarım Dəryadadır. Səninlə bunlardan xəbərin yoxdur, Emin.

Mən onu sevirəm... Sən hələ də mənə ümid bəsləyirsən. Eh!.. Dünən bu sözləri demək tez idisə, bu gün də gecdi, Emin! Yubanmısan... Bundan sonra sənə könlümü yox, ancaq təsəlli verə bilərəm..."

O, susduğumu razılıq əlaməti sanıb, inamla davam etdi:

—Keçən dəfəki etirazına görə səni qınamadım. Əksinə, gözümdə daha da yüksəldin, çünki haqlı idin; evdən xəlvəti iş tutmaq istəməyirdin. Kaş bütün ata-analı qızlar bu

barədə sənə oxşayaydı. Heyf ki, belələri azdır...

“Doğrudur,—deyə özlüyümdə onun axırncı sözünü təsdiqlədim. —Elələri çox azdır, heçmən də o cür deyiləm!”

Biz danısa-danısa gəlib şəhərin mərkəzinə çatdıq. Nizami muzeyinin qabağında keçəndə tindəki üçüzlü saata baxdım. Qırx dəqiqə də yubana bilərdim. Sonra bir bəhanə tapıb ayrılmalıydım. Emin başını qaldırmadan xəbər aldı:

—Könül, bu günlərdə evinizdə mənim söhbətim olmayıb?

—Yox... Necə?!

Tez, ötən həftə Qönçəbəyimin bizə getdiyini xatırladım.

—Mən anamı sizə göndərmişdim. Məsələnin ucundan-qulağından Mərmər xalaya eşitdirib. Cavabından belə çıxıb ki, o bu işə əsla etiraz etmir. Hətta deyib Könül də Eminin xətrini istəyir. Məncə onunla həyat qurmağa narazı olmaz... Ancaq, əlbəttə, son söz yenə səninkidir... Ürəyim birdən-birə sıxıldı. Məni hərarət çulğadı. Küçənin ortasında dayandım.

—Sən Qönçəbəyimi anamın yanına nahaq göndərmisən!—dedim.—Bilmirsən ki, bizim evdə atam...

—Onunla da atam danışmış, Könül.

—Haçan?!

—Keçən istirahət günü bağa gedəndə söhbətləşiblər.

—Nə deyib?!

—O da anan kimi...

Emin çevrilib üzümə baxanda gözlərinə inanmadı.

—Sənə nə oldu, Könül? Rəngin niyə belə dəyişdi?..

Dinmədim. Geri qayıtdım. Emin də mənimlə. Bu halda Dərya ilə görüşmək istəmədim. Məhəlləmizə çatanda hər ikimiz ayaq saxladıq, üz-üzə durduq. O, fikrimi bir daha qəti öyrənmək məcburiyyəti ilə soruşdu:

—Könül, mən belə anladım ki... sən rədd edirsən təklifimi, eləmi?

—“Hə” deməyə dilim gəlmədi. Başımı tərپətdim.

Fövrən Eminin sifətində süni gülümsünməklə təbii ağlamsınmaqdan yaranan, anlaşılması çətin, qəribə bir ifadə yarandı.

—Ürəyin hökmü əleyhinə çıxmaq çətindir,—dedi.—Səndə nə təqsir... O, evlərinə getdi. Mən donub yerimdə qaldım...

18

Sevinclə, mahnı ilə başlanan istirahət günüm kədərlə, göz yaşı ilə qurtardı. Evə gəlib otağıma çəkildim. Anama dedim, kefsizləmişəm. Uzandım ... Eminə yamanlıq etmişdim —özümü saxlaya bilmədim, ağladım. Dərya ilə görüşəcəyimiz vaxt da keçdi. Arada telefon cingildədi. Qalxmadım. Anam cavab verdi:

—Allo? Kimdir,—edi.

—Emindir? Yox?.. Canın sağ olsun, bala, bu səfər nömrəni düz yığarsan... Dəstəyi qoydu.

Danışan yəqin Dərya idi. Anam isə Eminə oxşatmışdı. Bu nahaqdan deyildi. Evə qanıqara qayıtdığımdan, çox güman, məsələni duymuşdu. O da məyus idi...

Anam başına xına qoyub. Göyçəkləşib. Dərya deyir, mən atama oxşayıram. Amma razılaşıram. Mən anama baxanda otuz il sonrakı özümü görürəm. Qaş-gözümü elə bil

ondan borc almışam. Kirpikləri də eynən mənimki tək sıx və uzundur. Hələ üzüm giləsinə oxşar dodaqları, düz burnu... Bircə çənəsinin zənəxdanı məndə yoxdur. Ancaq o, bir az kökdür. Kitabxanada işi yüngüldür. Tənəffüsdən-tənəffüsə ayaq üstə olur. Uşaqlar dərsə girəndə o da oturub kitab oxuyur.

Anam otaqdan çıxanda astanada ayaq saxlayıb maraqlandı:

—Eminin bayaq nə işi vardı sənənlə?

—Heç,—dedim,—ma. Bir kəlmə söz soruşacaqdı.

Ürəyi dözmədi anamın:

—Soruşdumu?

Məndən cavab almadığını görən arvad matəm içində kölgə kimi yavaş-yavaş çəkildi...

19

Mən aptekdən dərman alıb evə qayıdanda Qönçəbəyimi səşindən tanıdım:

—...Əgər bilsəm ki, Könülün meyli qeyrisinədir, canıncün, Mərmər, heç durub bura gəlməzdim. Eminə də deyərdim ki, oğul, bu sevdan baş tutmadı. Get, özünə ayrı qız axtar.

—...

—Əlbəttə, elə deyil. Tanımıram onu bəyəm? Məsələ burasındadır ki, naz eləyir.

Uşağımın da nahaqdan qanını qaraldır, bizim də.

Anam xəstələnmişdi. Boğazı ağrıdığından çox yavaş danışdı. Zəif aralı qalmış qapısı arasından, ancaq Qönçəbəyimin həyəcanla, ucadan dediklərini eşidirdim.

Mən ehtiyatla öz otağıma keçim. Anamın zəif səsi gəlib qulağıma çatmasa da, hər şey başa düşülürdü:

—...

—Çox sağ ol, Mərmər, iki stəkan içdim bəşdir. Elə süfrə qırağından indicə durdum.

—...

—Dünən Emin Könüldən ayrıldıqdan sonra bir gündə girdi içəri ki, görseydin, deyərdin bəs, iraq olsun neçə ilin xəstəsidir. Ürəyimə od düşdü.

Söhbətə azacıq ara verildi. Sonra anam nə soruşdu, mənə çatmadı. Qönçəbəyim cavabında dedi:

—Sən allah, Emin xəbər tutmasın, mənim bura gəldiyimdən... Möhkəm tapşırıb ki, bir də o barədə Mərmər xala ilə danışma. Bu məsələ qurtardı! Mən Könülün fikrini öyrəndim. İstəmir—vəssalam!.

—...

—A... bəs necə... Həyalı, ismətli qız da valideyninin rüsqəti olmadan, öz yanından durub deyərmi: "Ay filankəs, ölürəm dərdindən, elçi göndər, al məni?"

—...

—Elə bizimki də utancaqlıqda ondan geri qalmaz.

—...

—Başına dönüm, sabaha qoyma! Elə bu axşam işdən qayıdıb, çörəyini yeyəndən sonra kişiyyə çatdır. Xeyir işi uzatmazlar. Könül ki, razılığını verdi, ertəsi günü arvadlar sizdədir, inşAllah. İndi qızım da gəlmək istəyirdi, qoymadım. Oturub evdə məni gözləyir.

—...

—Yox. Atası hələ bilmir. Eşitsə, dəli olacaq.

—...

—A... heç deyərəm ona... Niyə ovqatını təlx eləyim...

Kreslonun səmindən başa düşdüm ki, Qönçəbəyim qalxdı, getməyə hazırlaşır. Mən tez dərman şüşəsini götürərək, dəhlizə çıxdım. Qapını açıb, təzədən ördüm. Özümü elə göstərdim ki, guya içəri indicə girmişəm, paltomu asıram..

—Qızciğaz da evdə nigarandır, gedim yavaş-yavaş...—deyə Qönçəbəyim məni görcək söhbəti dəyişdi:

—Könül, göyçək balam, gəldin? Necəsən?

Boynumu qucaqladı, üzümdən öpdü. Anam kənarında dayanıb, məlul-məlul mənə baxdı.

—Ay qız, atan niyə qoyur, bu arvada soyuq dəysin? Çöldən-zaddan tapıb onu? Mənimki gecə səhərəcən on dəfə durub üstümü basdırmasa, gözünə yuxu getməz...Hə... Bəs necə... Mərmərdən bəyəm iki dənədir?

—Bu sözləri atama deyin, Qönçəbəyim xala.

—Atana da deyəcəyəm! Dayan... o saqqalı ağarmışla hələ çox işim var...

Arvad nəzərləri ilə məni oxşadı.

—Namxuda, maşAllah, yaxşısan.Saçını da indi belə daramısan, hə? Nə olar, dəbdi də.

Yaraşır sənə. Eşitdim anan naxoşdur, gəldim ona dəyim... Dərmanını da almısan? Baxım görüm nə yazıb həkim. "Infuzi radtsiye altee"—gündə üç xörək qaşığı. Razyana suyudur da... Yaxşı, mən gedim, bir azdan Eminciyəzəm işdən gələcək...

Qönçəbəyim çıxanda anama dildə:

"—Mərmər, canından muğayat ol",—desə də, başını əsdirərək göz-qaşla anlatdı ki:

"Axşam kişi ilə danışmağı unutma."

20

Dərya maşını böyük bir həyətin darvazasından ərklə içəri sürüb, küncdə saxladı ...

—Çatdıq,—dedi.

Aşağı endim. Yenə onun qara eynəyini taxmışdım. Liftlə beşinci mərtəbəyə, oradan da ensiz pilləkənlə taxtapaşa qalxdıq.

—Emalatxanam buradadır, Könül,—deyə Dərya kilidini açdığı balaca qapıdan məni irəli buraxdı. Sonra da zarafatyana sözünə əlavə etdi:

—Öz klassik əsərlərimi bu otaqda yaradıram. Gülüşdük. O da, mən də paltomuzu soyunduq.

—Harda xoşun gəlir, keçəyləş,—dedi.

Güneyə divar boyu pəncərəsi olan trapesiyaşəkilli emalatxana, geniş, işıqlı bir otaqdan ibarətdi. Sol küncdə alçaq miz, divan, ş kaf və üç-dörd həsir səndəli vardı. Burada, dolabça üstündəki qırmızı telefonda savayı hər şey köhnə idi. Pəncərənin haşiyəsindən asılmış ağcaqayın budağına təqlidən zolaqlı, güldandakı sarmaşiq da susuz qaldığından solub saralmışdı. Dərya ş kafı açıb bir cüt balaca göy fincanla nəlbəki çıxartdı:

—Darıxma, Könülcan, bu dəqiqə yaxşı qəhvə dəmləyəcəyəm, oturub

dərdləşəcəyik. Yolda mən Dəryaya Eminlə əlaqədar məsələdən söhbət açmamışdım.

Təkcə, görüşə gəlmədiyimin səbəbini soruşanda, ikicə kəlmə ilə: "Sonra danışaram"

demişdim. İndi də o, məyus olduğumu yəqin ki, hiss etməmiş deyildi. Güldana su

tökdüm. Emalatxanadakı işlərə baxmağa başladım. Divarlara vurulmuş rəflərdə,

əslə Ermitaj, Vatikan, Luvr muzeylərinin nadir inciləri sayılan qədim dövrün mərmərdən yonulmuş "Platon", "Yatmış Endimiona", "Homer" kimi məşhur əsərləri ilə yanaşı,

Dəryanın gildən, gipsdən düzəltdiyi müxtəlif biçimli heykəllər, fiqurlar və eskizlər qoyulmuşdu. Atamın büstünün yöndəmsiz bir surəti də onların arasında idi.

—Hə, Könül...—deyə Dərya arxadan yaxınlaşıb ikiəlli çiyinlərimdən sıxdı.

—Murad kişidən başqa bunlardan kimi tanıyırsan?

Bu sual mənə yersiz göründü. Karıxdım. Ancaq qınamadım. Dərya elə bilirdi ki, mənim incəsənət aləmindən xəbərim yoxdur. Özümü sındırmadım. Cavab verdim:

—Bəzisini tanıyıram.

O, azacıq əyilib üzünü yanağıma söykədi:

—Mən buna şübhə etmirəm. Müasir adamın hər sahədən məlumatı olmalıdır. Elə deyilmi, Könül?

Dəryanın nəfəsindən yüngülcə spirt qoxudu. Dilim dinc durmadı:

—Canınçün, Könül, sənənlə görüşdüm, ürəyim sevindi... Yoxsa, heç aylarla yadıma düşməz. Gəlib divanda əyləşdik. Dərya fincanlara qəhvə süzdü. Stola Moskvadan gətirdiyi konfet, şokolad, peçenye qutularını düzdü.

—Gərək bağışlayasan, Könülcan, mən səni ayrı cür qarşılamalıydım,—deyə o üzrxahlıq elədi.

Emalatxananın ortasında hündür bir dəzgah qurulmuşdu; üstündəki iri heykəl yaş xarala sarınmışdı.

—Bu təzə düzəltdiyin nədir?—soruşdum və fincanı götürüb qəhvədən bir qurtum içim.

—“Məcnun” un heykəlidir, yanında da bir ceyran. Çoxdan işləyirəm. Əldən salıb məni: Sağlıq olsun, bu yay qurtarmalıyam. Dərya bir az da mənə tərəf çəkildi, divana yayxanaraq xəbər aldı:

—Əgər məndən gizli deyilsə, danış gərək evinizdə nə hadisə baş vermişdi... Niyə belə dalğınsan? Əvvəl utandım, dinmədim. Sonra söhbəti açmağa məcbur oldum:

—Məni qonşuluqdan bir oğlan üçün istəyirlər...

Dərya heçhalını da pozmadı:

—Bəs sən?

—Mən... mən “yox” demişəm.

—Vəssalam. Qurtardı getdi!

—Atam, anamsa razıdır.

Dərya siqaret çıxarıb yandırdı. Tüstünü asta-asta qırağa üfləyərək fikirləşdi.

—Deyinən, mən başqasını sevirəm. Utanma! Aç məsələni evdə.

Mən atamın hüsurunda bunu bacarardımmı? Əsla! İkimiz də susduq. “... Mən başqasını sevirəm!?” Qəribədir! Bu gün Dəryanı tanımaq çətindi. Niyə təkid etmirdi ki, deyim:

“Məni başqası sevir?” Yox, yox! Çox güman ki, o heç bunun fərqiə varmadı. Bəlkə də içdiyi konyak dilini çaşdırmışdı.

—Atamı ki, tanıyırsan,—dedim.—Eşitsə...

Dərya ayağa qalxdı. Siqaretini yerə atıb tapdaladı. Əllərinin şalvar cibinə qoyaraq emalatxanada gəzindi. Sonra gəlib qarşımda durdu:

—Səni başa düşürəm, Könül. Murad kişini yola gətirmək çətindir. Onda... bu günlərdə mən sizə elçi göndərərəm, razılığını verərsən, hər şey həll olunar.

Ürəyim yerindən oynadı. Dəryanın bu hökmü məni bir tərəfdən sakitləşdirdisə, digər tərəfdən kədərləndirdi. Zira qayğısız gənclikdən üzürlü şübhə nişanlanmağı belə tezliklə arzulamırdım. O nə düşündüsə geri döndü, gedib, yenə şkaflı qurdaladı.

—Bax, gör xoşuna gəlirmi, Könül!—deyə oradan çıxardığı balaca, qırmızı qutunu gülə-gülə gətirib, qarşımda açdı.

—Moskvadan üzüyünü almışam, ancaq bilmirəm barmağına necə olacaq...

Mən utandım, başımı aşağı saldım. Dərya sol əlimi qaldıraraq, əvvəlcə dodaqlarına

yapışdırdı, sonra ehmalca üzüyü barmağıma taxdı.

—Yaxşıdır. Çox mübarəkdir.

Danışmadım.

—Bəyənmirsən, Könül?

Üzümü kənara çevirdim. Yanımda əyləşdi.

—Təbrik edirəm səni,—dedi və qolunu boynuma saldı. Çəkinmədim. Bir də gördüm ki.. emalatxanadakı heykəllər başıma fırlandı... Bəbəklərimdən qopan qığılımlar ətrafımda ulduzlar kimi cövlan elədi. Çırpınmaq istədim... Lakin vaxtı ilə biləyimi yandıran odlu dodaqlarının təmasından bu dəfə qəlbimə elə sərməstedici ləziz bir duyğu süzüldü ki, bu nubar busənin təşnəsi kimi əzalarım sustaldı və başım ixtiyarsız halda divanın mütəkkəsinə düşdü.

—Dərya... neyləyirsən...—dedim. Ancaq müqavimət göstərməkdə aciz qaldım. O, yanaqlarımı ovuclarında bərk-bərk sıxaraq buraxmadı, təkrar-təkrar insafsızcasına şəhvətli öpüşlərə qərq etdi məni. İradəmin ehtirasa təslim olduğuna görəmi, yoxsa məsrurəliyimdənmi—bilmirəm, gözlərim doldu, ağladım. O isə məni pişik təkli tumarlayıb güldü. Sonra saçlarımı arxaya hamarlayaraq öz dəsmalı ilə islanmış kirpiklərimi quruladı. Mən hıçqıra-hıçqıra, küskün ədada şikayətləndim:

—Bir də belə kobud rəftar eləsən,—dedim,—səni danışdırmayacağam...

O da sözümə zarafatla cavab verdi:

—Bir də öpməyə etiraz eləsən, mən inciyəcəyəm. Çünki bu mənə inamsızlıqdır.

Eh!.. O gün Dəryadan heç ayrılmaq istəmədim. Məhəbbətlə dolu ürəyim elə asudə döyünürdü ki... Evə gəlib öz otağıma girincə divardan asılmış oyuncaq meymun gözümə sataşdı. Yaxınlaşıb quyruğundan dartınca, mıxdan qoparaq yerə düşdü. Qaldırdım, baxdım. Ancaq daha ordan asmadım. Aparıb yazı stolunun yeşiklərindən birində gizlətdim.

21

Çıxılmaz vəziyyətdə qalmışdım. Atam, anam, Qönçəbəyim, əri... Hamısı bir fikirdə idi: məni Eminə nişanlasınlar. Oğlan etirazımı bilib qırağa çəkilsə də, valideynlər bu sövdadan əllərini üzmək istəmədilər.

Dəryanın rahatlığı pozulmuşdu. Tez-tez zəng çalırdı, xəbər alırdı: "Könül, nə oldu?" "Atam məni danışdırmayıb,—deyirdim.—Yəqin bu axşam dindirəcək."

Qönçəbəyimin də səbri tükənmişdi. Anamı gündə neçə yol telefona çağırırdı: "Mərmər, iş nə yerdədir?"

Anam məndən çəkinirdi, əlini ağzına tutub, udquna-udquna astadan cavab verirdi: "Mən məsələni Murada çatdırmışam. Hələ ki, qızın rəyini soruşmayıb." Dəryagildən elçilər üç gündən sonra gələcəkdi. Evimizdə gərgin bir hal yaranmışdı. Atam özünü hər şeydən xəbərsiz kimi çox laqeyd aparırdı. Sanki anamın, Qönçəbəyimlə ərinin dediklərini unutmuşdu; Eminlə nişanlanmağıma etiraz etmədiyini yaddan çıxartmışdı. Onun bu etinasızlığı məni gecə-gündüz düşündürürdü. Kim bilir, bəlkə də ikicə kəlmə ilə razılığını verdiyi üçün bir daha bu söhbətlərə qayıtmağı lüzumsuz sanırdı. Ancaq ürəyimə dammışdı. O, bu haqda mütləq məni danışdırmalı idi! Anamsa iki yol ayrıcında aciz qalmışdı. Gücü ona çatırdı ki, susurdu.

22

Bu lal-dinməz, cansıxıcı günlər məni elə bezikdirmişdi ki, nəhayət özüm söhbəti açmalı oldum:

—Ma, nə xəbərdir?! Niyə bikefsən? Səbəbini desənə!.. Başa düşürəm, guya mən günah bir iş tutmuşam... Belə birtəhərsiniz, atam da, sən də... Mən bu evdə ögeyəm, nədir?.. Anam gəlib qarşımda əyləşdi. Qollarını sinəsində çarpazlayaraq məlul bir görkəm aldı. Arvad bu fürsəti çoxdan gözləyirmiş kimi dərdi açıldı:

—Neyləyim, ay bala. Heç deməyə söz də tapmıram. Nə səndən keçə bilirəm, nə də onlardan... Qönçəbəyimlə üz-üzə gələndə xəcalətdən bir köynək ət tökürəm...

—Neyçün?

—Özün hər şeyi məndən yaxşı anlayırsan... Bildir razılığını istədilər, dedim, tələsməyin... Qoy uşaq instituta girsin, sonra. Oturub gözlədilər, indi də belə...

—Belə, yəni necə? Açıq danışsana, ma.

Anam yarıümid, lakin miskinli təzədə nəzərlərini üzümə zillədi:

—Onu məndən niyə soruşursan?! Bəs özün oğlana rədd cavabı verməmişən?

23

Keçib pəncərə qabağında dayandım. Bir dəfə institutdan çox şad qayıtmışdım. Anatomiya beş almışdım. Axşam atamı evdə qaşqabaqlı görəndə üstünə cumub, onu möhkəmcə qıdıqladım, güldürməyə çalışdım. "Ay qız! Dinc dur!"—Qışqırdı. Qulaq asmadım. Böyrümdən şapalaq ilişirdi. Əli də elə ağırdır ki... Ətim göynədi. Sabahısı bildim ki, mədəndə qazma baltası sındığından işləri əngəlli olub...

İndi oturmaq istəyəndə atam dedi:

—Televizoru söndür, işığı yandır, sonra əyləş.

Ekranı mənərə filmi nümayiş etdirilirdi. Bir azdan "67-nin sərgisi" göstəriləcəkdi. Mən mütləq baxacaqdım. Arzulayırdım atam da, anam da görsün. Heyf! Televizoru keçirdim. Qapının haşiyəsindəki düyməni burunca büllur çilçirəq zalı nurla doldurdu. Ancaq istərdim atam məni qaranlıqda dindirsin. Utanmayım. Dəryanın sözləri yadıma düşdü: "Deynən mən başqasını sevirəm."

Stolun aşağı tərəfində atamla üz-üzə oturdum. Anam çay gətirdi. Gəlib, sağ yanımdakı kreslonu altına çəkdi, bütün işlərdə təqsirkar kimi müqəssir bir görkəm aldı. Otaqda iki səs eşidilirdi: saatın tıqqıltısı, ürəyimin döyüntüsü. Haçandan-haçana atam xislətinə uyğun bir ciddiliklə sözə başladı:

—Mənə diqqətlə qulaq as, Könül,—dedi.—Sən əziz-xələf bircə övladımsan. Valideyn üçün övladının xoşbəxtliyi hər şeydən qiymətlidir. Bizim də çalışdığımız odur ki, sən bəxtəvər yaşayasan... Elə deyilmi? Boğazım qurumuşdu. Danışmağa onsuz da səsim çıxmıyacaqdı. Astaca başımı tərpedim. Atam davam etdi:

—Mən bu söhbəti qəsdən bir neçə gün idi gecikdirirdim. Anana da tapşırırdım, səni tələsdirməsin, ağıllı-başlı fikirləşsən. İndi, yəqin ki, özlüyündə bir qərara gəlmisən... Məsələ belədir, qızım, mən də, anam da Qönçəbəyimgillə qohum olmağa narazı deyilik, uzun illərin qapı-qonşusuyuq, bir-birimizi yaxşı tanıyıyıq. Bayaقدan daş heykəl kimi donub hərəkətsiz qalmış anam yerində qurcalandı:

—Eminciyəz də gözümüzün qabağında böyüyüb. Təmiz, ağıllı uşaqdır...—deyərkən oğlan tərəfə qahmar çıxdı.

Atam mətləbə yaxınlaşdıqca ürəyim üzülürdü.

—Sən də körpə deyilsən, institut tələbəsisən. Sabah qurtarıb həkim olacaqsan... Anam yenə tap gətirmədi:

—Murad, özləri də deyirlər ki, qızı dördüncü kursdan tez apardı yoxdur. Stəkanı qaldırıb təkrar nəlbəkiyə qoymaqla atam ona bildirdi ki, "Bura bax, sözümü kəsmə!" Sonra qaş-qabağını gizlədərək mənə sarı döndü. Lakin sözünü çaşdığından yenə acıqlı-acıqlı anamı süzdü:

—Qoymazsan ki!

—Ma!—deyə mən də öz xeyrimə atama haqq qazandırdım:

—Mafar versənə kişiyyə.

Bu əsnada telefon səsləndi. Anam durub mənim otağıma getdi və bir dəqiqə keçməmiş geri qayıtdı.

—Murad, səni istəyirlər.

—Kimdir?

—Tanımadım.

Atam könülsüz qalxdı, çayını isti-isti içə bilmədiyinə işarə ilə gileyləndi:

—Mərdimazarı axtarmaqla deyil ki! Keçib dəstəyi götürdü:

—Bəli. Əleykəssalam, beş də artıq... Oho! Səni xoş gördük... Necəsən oğul?.. Sağ ol, mən də yaxşıyam. Evdə də, mədəndə də hər şey qaydasındadır. Heykəlimi? Yox... O barədə səndən xəcalətliyəm. Vaxt tapan kimi mütləq gedib baxacağam. Amma iş yoldaşlarım görüblər... Bəli, bəyənilər... Düzü canıma qorxu saldın. Dedim, bəs, yenə emalatxanalığam. Əşi, diriyə də heykəl qoyarlar. Necə?.. Elə indi? Hə... onda tamaşa edərik. Bu başdan sənə öz təşəkkürümü yetirirəm.. Atam zalın qapısından girməmiş mənə eşitdirdi:

—Könül, dur televizoru yandır, işığı söndür.

Anam heyrətləndi:

—Xeyir ola?

—Məni göstərəcəklər, Mərmər,—deyə atam sevincini gizlədə bilmədi. Gəlib özünü divanın küncünə yıxdı. Televizoru quranda, əlim titrəyirdi. Dərya nə iş tutmuşdu? "Utanmaz!" ürəyimdə onu məzəmmətlədim.

Atam eynəyini götürdü, şüşəsinə hovxurub pijamasının ətəyi ilə sildi. Ekranda Dəryanın sərgi solonundakı əsərlərini bir-bir gördükcə və haqqında deyilən sözləri dinlədikcə mən ona göz qoyurdum. Kişi heçvecinə almırdı. "Neftçi Murad" büstündən söhbət gedəndə biğlərinin altında balaca qımışdı; üzünü anama tutub zarafatla dedi:

—Mərmər, bilməzsən qədrimi!

Mən hələ nigarançılıqdan qurtarmamışdım. Bir azdan, şübhəsiz, atam yenə Emin məsələsinə qayıdacaqdı. Elə də oldu. Veriliş bitdi, mən durub yayınmaq istədim, qoymadı:

—Yaxşı... Sabah Qönçəbəyimgildən gələcəklər, Mərmər onlara nə cavab versin,—deyə eynəyini çıxarıb üzümə baxmadan sakit, lakin qətiyyətlə soruşdu.

Əlim, ayağım əsə-əsə, qısıla-qısıla dilləndim:

—Anam bilir...

—Bəlkə... mən də biləydim.

—Razı deyiləm!—dedim. Dedim və zalı tərək etdim. Arxadan atamın son qərarını eşitdim:

—Vəssalam! Mərmər, bu işdə mən acizəm. İxtiyar sahibi o özüdür!

Atam gözümdə elə qalxdı ki... Sən demə, indiyədək onu tanımamışdım!.. Eyni vaxtda iki hiss keçirirdim: əvvəlcə Emimi, sonra Dəryanı düşündüm. Ürəyimin yarısı kədərlərndi, yarısı sevindi.

İkinci dəftər

24

Dərya mənim idi, mən Dəryanın. Gecələr səhərədək bizim idi, biz sübhə kimi gecələrin...

Bəzən saatlarla dodaq-dodağa, sarmaş-dolaşa olurduq. Bir-birimizdən doymurduq. Ay aman, günlər nə gödəkmiş—əvvəllər bilməzdim. Toy axşamı çalınan musiqinin sədası hələ qulaqlarımdan getməmiş ər evinə gəldiyimin iki həftəsi tamamlandı. Bir aydan artıqdır Dəryanın nişan üzüyü barmağımdadır; işartısı hər dəfə gözümə sataşanda fərəhlənirəm. Elə bilirəm, onun üstündəki brilyant qaş deyil, mənim sevincimdir parlayır.

25

"...Əziz, hörmətli, mehriban dostlar, qonaqlar və qohumlar! Soruşsalar, biz bu geniş səadət sarayına nə üçün toplaşmışıq, səbəbi nədir? Mən deyərdim ki: körpü salmağa. Bəli! Gülməyin, yoldaşlar! Sözümlün canı var. Nəzərdə tuturam iki ailənin arasındakı möhkəm bir qohumluq körpüsünü. Maraqlansalar: Bu nəhəng tikintinin fəhlələri, prorabları kimdir? Mən deyərdim ki, işçi qüvvəsi cəmi-cümlətəni iki nəfərdən ibarətdir; əcəba, bu körpü hansı növ materialdan inşa olunur: daşdan, torpaqdan, dəmirdən, betondan, kərpicdən, palçıqdan? Mən deyərdim ki, məhəbbətdən! Yox... görsəm, yaxamdan əl çəkmirlər, yenə də məndən xəbər alırlar: Ay Mirzə Muxtar, soruşmaq ayıb olmasın, bu mübarək körpünü hardan hara uzadırsınız? Mən deyərdim ki, Muradın damından, Kövsərin damına, həm də arxayın ola bilərsiniz, planı vaxtında və artıqlaması ilə yerinə yetirəcəyik...

Gülməyin, yoldaşlar, sözümlün canı var... İndi gəlin baxaq, görək kimdir Murad kişi və onun arvadı, yaxud kimdir Kövsər xanım və onun əri. Mətləbə keçməzdən əvvəl Muradın tündməcazlığı haqqında, ikicə kəlmə aşağıdan tənqid demək istəridim. Ancaq bu axşam fikrimdən daşınıram onunçün ki, sağlqla nekroloda tənqid olmaz. Keçirəm tərifə. Xahiş edirəm, diqqətlərinizi mərkəzləşdirin məclisin yuxarı başında oturmuş, zahirən arıq, daxilən isə qranit kimi möhkəm, bığlı kişinin sifətinə. İlk baxışda Murad nisbətən qarabağlı... üzr istəyirəm, qaraqabaq insana bənzəyir. Lakin, xeyr. Əsil mənzərə bizim gördüyümüz və düşündüyümüz kimi deyil. Tərsinədir. O, yəni Murad, içində hamıdan çox sevinir. Sanki bu sazəndələr səadət sarayında stul üstə yox... onun qəlbində, ürəyinin səkisində oturub çalirlar.

Murad! Bu sadə, fəqət çox mənalı ad təkcə neftçilər arasında deyil, hər yerdə, mən deyərdim ki, hətta biz inşaatçılar arasında da fəxrlə çəkilir. Bu jelezobetonniy hörməti onunçün mən qazanmamışam, yoldaşlar, o özü qabarlı əlləri, ağı, şüuru, kəlləsi, əməyi ilə buna nail olub.

Mərhəba! Min yaşasın!.. Bu belə... Soruşsalar, bəs o sol yanındakı ağ kəlağayılı, gözəl-göycək qadınıciyəz kimdir? Mən deyərdim ki, anam-bacım olsun, Muradın arvadıdır. Mərmər xanım. Qutab bişirməkdə tayı-bərabəri yoxdur. Həm də necə bir yaxşı kitabxana işçisi. Ayağa dursa, görərsiniz ki, elə özü də, göz dəyməsin, nədir, söz məsələtün, hündür bir mədəniyyət sarayının mərmər sütunudur. Bu da belə...

Baxış istiqamətimizin səmtini dəyişəndə görürük ki, üzümüzə mələksayaq başqa bir qadın da gülümsəyir. Sual etsələr, aya, Mirzə Muxtar, tanışlıq verirsənsə təqdim et görək

bu kimdir? Mən deyərdim ki, Kövsərdir—abi-kövsər. Dəryanın anası, Mərmərin qudası, təzəgəlinin isə... Hazırda daş-divarları arasında oturduğumuz bu möhtəşəm səadət və kef sarayının ipək pərdələri kimi yumşaq xasiyyətli qayınanası. Eyni zamanda cəbhələrdə, şübhə etmirəm ki, qəhrəmanlıqla həlak olan, üzr istəyirəm, adını deyə bilməyəcəyəm, sabiq ərinin, sadıq arvadı.

Bu da belə... Bircə dəqiqə, yoldaşlar, tələsməyin, sözümün canı var. Xəbər alsalar, yaxşı indi bəs sonra nə olsun? Mən deyərdim ki,... sakit... qurtarıram!.. Mən deyərdim ki, məharətli sazəndələrimiz bir "vağzal" çalsın, biz də xoş təranələr altında içək həmin bayaq yuxarıda xatırladığımız o məhəbbət körpüsünün sağlığına, hansının ki, bir ucu bu damdadır, bir ucu o damda—oğlan eviynən qız evinin arasında!.. Urra!.."

Atam, toyumuzda çalınan musiqilərin, oxunan mahnıların, deyilən sözlərin hamısını, hamısını əvvəldən-axıra kimi maqnitafon lentinə yazdırıb. İndi qulaq asdığım da, inşaatçı qohumumuz Mirzə Muxtarın səsidir. Həmin axşam o, bu sağlığa içəndən sonra başını qoyub gecəyədək yatmışdı...

Mən, hər könlüm istəyəndə, maqnitafonu qururam, toyumuzu təkrar edirəm, səadət sarayını evimizə köçürürəm.

26

Dəryaya, toydan bir neçə gün qabaq, təzə binanın üçüncü qatında ikiotaqlı mənzil vermişdilər. Biz orada yaşayırıq. Həyətdə qarajımız da var. İşıqlı pəncərələrimiz geniş prospektə açılır. Şəraitimizdən narazı deyilik. Otaqları öz zövqümdə bəzəmişəm. Səliqəm Dəryanın ürəyincədir. Srağagün telefon da çəkdiilər. Anamla tez-tez danışırım. Ərzaq mağazası evimizin altındadır. İnstitutdan gələndə trolleybus lap qarımızın ağzında dayanır. Ancaq Dərya məni maşında aparıb gətirir. Düzü, buna görə bir qədər sıxılıram. Dərsdən çıxanda yoldaşlarımdan tez ayrılmalı oluram. Ərə getmək yaxşıdır. Bircə xörək hazırlamaqla qab-qacaq yumaq adamı əldən salır. Bəlkə mən öyrəncəklilik deyiləm, ondandır...

Dünən Dəryanın xətri düşbərə istədi. İki kündə xəmir yoğurdum. Bişirdim. Tamsındım gördüm, şorəzəqqum! Qaldım neyləyim. Tez anama zəng çaldım, əhvalatı söylədim.

Anam soruşdu:

—Evdə quru kütüm balığınız yoxdur?

Məni gülmək tutdu:

—Ma, sən bəxtəvərlikdən dəm vurursan. Selyodkamız var.

—Eybi yoxdur, daha yaxşı,—deyə anam məni başa saldı:—xörəkdən əvvəl süfrəyə bir parça o selyodkadan qoy. Dərya yesin. Ondən sonra, bişirdiyin düşbərəyə əlavə duz səpməsə, mən heçnə anlamıram.

Doğrudan evdar arvadlar səriştəli olurlar. Naharda adama bir az siyənək balığından yedik. Nimçələri yığışdırıb, stola çörək, qaşiq, nanəlisarımşaqqlı sirkə gətirdim. Kasalara düşbərə çəkdim. Anamın məsləhətini yoxlamaq məqsədi ilə, Dərya bir-iki qaşiq yeyən kimi xəbər aldım:

—Necə bişirmişəm, bacarırammı?

Başını tərpedib, dodaqlarını marçıldıtdı:

—Dadlıdır... Ancaq xətrinə dəyməsin, şitdir,—dedi və əlini duzqabına uzatdı...

Dəryanın Bakıda heçkəsi yoxdur. Atası müharibədə ölüb, anası böyük oğlu ilə kənddə olur. Özü də, mənzil alıncaya qədər emalatxanada yaşayıb. Amma görüşdüyümüz

vaxtlar bunu məndən gizlədib. Dostları, yoldaşları çoxdur—hamısı da incəsənət adamı. Dərya rəsmi heç yerdə işləmir. Təkcə heykəl düzəltməklə məşğuldur. Səhərlər mənə instituta qoyub, emalatxanaya gedir. Nahara da evə birlikdə qayıdırıq. Yarızarafat-yarıcciddi hərdən mənə eşitdirir ki, həkimliyi qurtarandan sonra heç sənə də qulluğa girməyə qoymayacağam. Mənim qazancım bizə gen-bol bəsdir. Onunla razılaşmıram. Mən bəyəm təkcə diplom üçün oxuyuram. Hərənin ürəyində bir arzusu var.—Cəmiyyətə xidmət göstərmək hər bir vətəndaşın müqəddəs borcudur.—Bəs bu sözlər mənə aid deyil?! Deyir, gələcəkdə elə özümüzün, uşaqlarımızın sağlamlığını qorusan kifayətdir. Mənim əqidəmcə o cür xudpəsənd müalicədənsə, geniş ürəkli xəstə olmaq yaxşıdır.

27

Novruz bayramı idi. Anam bizi “ayaqaçdı” ya çağırmışdı. Ertədən zəng vurub tapşırmışdı ki, “Qazan asmayın, şama bura gələcəksiniz.”

Qaş qaralanda geyinib-gecindik, maşına oturdıq. Dərya atam evinə birinci dəfə gedirdi. Qapıda qarşımıza gülər üzlə çıxdılar. Anam ikimizi də öpdü. Atam mənə qucaqlayanda kövrəldi... Dayım, əmim və arvadları dəhlizə çıxıb bir-bir bizimlə görüşdülər.

—Pa, bilirsən necə darıxmışam sənə üçün?—dedim.

Kişi doluxsundu.

Elə bil evimizdən neçə il idi getmişdim. Bir-bir otaqları gəzdim. Divarlara həsrətlə baxdım. Mətbəxə də girdim. Anam xörək bişirirdi. Pəncərədə güllü süfrəyə sarılı ağız-ağıza iki boşqab qoyulmuşdu.

—Ma, bu nədir?—xəbər aldım.

Anam cavab verməzdən qabaq ehtiyatla qapını örtüdü. Sonra əhəmiyyətli bir sirr açacaqmış kimi mənə yaxın gəldi. Yavaşcadan pıçıldadı:

—Bayram aşındır, indicə Qönçəbəyim gətirdi. Deyir, uşaqların ucbatından belə əziz gündə biz küsülü qala bilmərik.—Anam əlindəki kəfirlə iri tavada qovurduğu əti qurdalayıb sözüne əlavə etdi:

—Mən də onlara göndərəcəyəm.

Mətbəxə keçdiyimə peşman oldum. Görünür, ayrı qonaqlarımız da olacaqdı. Uzun stollar açılmışdı.

—Hə... daha heykəlimi düzəltmək fikrin yoxdur?—deyə mən zala keçəndə atam kürəkəninə sataşdı.

Dərya qımışdı:

—Bu dəfə növbə Mərmər xalanındır.

Dayıdostum anamın köklüyünə işarə ilə söhbətə qarışdı:

—A... bəs necə. Mənim baldızım elə bir parça mərmərdir də. Balaca ki, ora-burasını yontaladın a.. hazır madonnadır—apar qoy Tretyakovaya. Zalda qəhqəhə ucaldı.

Qonaqlar yerbəyer oldular. Mənimlə Dəryanı stolun yuxarı başında əyləşdirdilər. Anamın süfrəsi bayram xonçasına oxşayırdı. Qədim, üçnimçə gümüşü vazalara nabat, şəkərbura, paxlava, şorqoğalı, alma və rəngbərəng boyanmış yumurtalar qoyulmuşdu. Püstə, badam içi, qoz, fındıq ləpəsi, noğul, ləbləbi-kışmışlə doldurulmuş kiçik podnosların qırağına əlvən şamlar yapışdırılmışdı. Nimçələrdə, belinə qırmızı bant vurulmuş, bahar ətirli səmənilər stola xüsusi rəvnəq verirdi. Ortada bir neçə konyak, araq və şampan butulkası da vardı.

Qapının musiqili zəngi çalındı. Gələn bibimlə, əri və Mirzə Muxtarla arvadı idi. Onların içəri girməsi ilə evə bir səs-küy düşdü ki, ağız deyəni qulaq eşitmədi. Arvadlar qalxıb marçamarç öpüşməyə başladılar, bir-birinin kefini soruşdular, oğlunu, qızını xəbər aldılar. Mirzə Muxtar elə kandan üzünü stol üstündəki butulkalara tutub bir şər oxudu:

Saqi! Qurban sənə can, xalis araq istəyirəm.
Mən onun ləzzətini başqa sayaq istəyirəm.
Ver içim, sərxoş olum, sübhə kimi nəşələnəm,
Qoy bu meyxana görünsün baş-ayaq istəyirəm.
Bilmirəm əsrimizin kimdir Ömər Xəyyamı.
Onu çoxdan gəzirəm, bircə soraq istəyirəm...

Arvadı təhdidedici bir tərzdə Mirzə Muxtarı süzdü:

—Əlini döşünə qoy! Bu gün dilinə də vurmayacaqsan!

Kişi dərhal valın o biri üzünü çevirdi:

—İnanırsız ki, toy gecəsindən sonra hələ özümə gəlməmişəm,—dedi və keçib atamla, Dərya ilə görüşdü. Arvadı arxadan qanlı-qanlı ona baxaraq ayaq üstədən söyləndi:

—Adamın ətəyini nə qədər dartarlar?!

Mirzə Muxtar bu dəfə özünü sındırmadı:

—Eh! Rəhmətliyın qızı, mən qızışanda ətəyimi yox ey... lap pencəyimi dart çıxar əynimdən, dayanan deyiləm!—deyə qonaqların yanında kişiləndi.

Ər-arvad küsülülər kimi aralı əyləşdilər. Stola bir neçə nimçə xuruşlu ət, toyuq, qovurma düzüldü. Sonra da böyük buludda buğlanabuğlana zəfəranlı plov gətirildi.

—Bismillah eləyin,—deyə anam özünə yer axtaranda, atam onu səslədi:

—Mərmər, o tərəfdən fırlan gəl bura. Kişinin malı göz qabağında gərək.

Dayıdostum zil səslə dilləndi:

—Tamada Mirzə Muxtar!

—A... sən nə danışırsan?! İstəyirsən yenə o gecəkinin gününə düşsün!—deyə gileylənən arvad ərinə sarı dönərək gözlərini ağartdı.—Farağat otur!

Dayıdostum dilini saxlamadı:

—Bu axşam şampanski içər.

Mirzə Muxtar təklifin ikinci yarısı ilə razılaşmadı.

—Xeyr, elə bacarmayacağam. Tərki adət bə mövcibi mərəzəst. Qadın deyiləm ki. Mən araq vurmasam, dəmlənməsəm, məclisi apara bilmərəm. Eşitməmisiz, rəhmətlik Əliağa Vahidin arifanə bir sözü var:

Baş ki, ayıq oldu, onu kəs tulla dibindən.

Arif ona derlər ki, çıxax vodkə cibindən.

O, bu məsəli çəkməklə, tamadalığa həqiqətən ləyaqətli olduğunu nümayiş etdirmək istədi. Atam ərklə Mirzə Muxtarın qədəhinə araq süzdü:

—Dur görək!

Arvadı fisıldadı, ancaq dinmədi.

—Doldurun badələri, əziz yoldaşlar,—deyə Mirzə Muxtar bir "himə" bənd imiş kimi əlüstü dikəlib nitqə başladı. Lakin boğazını tez yaşlamaq üçün əvvəlki sağlığı çox uzatmadı. Sonra cibindən kibrit çıxarıb, süfrədəki bütün şamları yandırdı, zəlin işığı keçirdi. Hamını ayağa qaldırdı. Divarlarda adamların nəhəng kölgələri titrədi. Üzümüzə

gələn baharın şərəfinə içdik. Arvadı Mirzə Muxtarın qabağındakı qədəhi götürüb kənara qoydu:

—Daha bəsdir!

—Sən nə danışırsan, rəhmətliyin qızı. Atalar deyib: Bir əsil qaydadır. İki cana faydadır. Çıxdı üçə vur beşə. Beşdən sonra araq nədir, say nədir. Az gileyən. Zövcəsi deyingən kişinin saqqalı tez ağarar...

—O, süfrədəki fujerlərdən birini doldurub nimçəsinin böyrünə söykədi.—Qorxma, iki öynəyə içəcəyəm. Arvadı bezgin bir əda ilə çiyinini qaldırıb yerində fırlanaraq arxasını ona çevirdi.

Atamı məclislərdə dinən görməmişdim. Ancaq bu axşam o da danışdı. Həm də Dəryaya müraciət elədi:

—Bizim gözümüzün ağrı-qarası bircə qızımız vardı. İndi oğulsuz da deyilik. Sən əziz balamızsən! Mən də, anası da Könülü həmişə canımızdan artıq sevmişik, gecə-gündüz başının üstdə əsmişik. Söz yox ki, bu gündən həmin qayğı ikiyə bölünəcək... Səndən, oğlum, yeganə xahişim budur: çalış ki, Könülün bu evdən apardığı ən qiymətli cehizi olan xoşbəxtlik itməsin. Dərya qalxıb atamı öpdü. Bu o deməkdir ki, sözlərinə əməl etmək borcumuzdur. Kişilər qədəhlərini cingildəyib içdilər. Mən pianoda "Səmənî" rəqsini çaldım. Qadınlar əzilə-büzülə oynadılar. Mirzə Muxtarın kefi kökəlmişdi. Boşqablardan birini götürüb qulağına söykədi. Arvadına üz tutaraq oxudu, bizi o ki var güldürdü:

"Çəkdi yarım qapazı keçdi papağım gözümə.

Bir qədər keçdi, qərəz zor ilə gəldim özümə..."

Məclis axşamdan xeyli ötmüş dağıldı. Uzaqda yaşayanları Dərya maşınla aparıb evlərinə qoydu ... dalımca yenə anamgilə qayıtdı. O gecə yatanda özümü elə asudə hiss edirdim ki... Birdən Emimi xatırladım, halım dəyişdi. Sonra tez də unuttum və şirin yuxuya getdim.

28

Səhər qocalar, qarılar deyirdilər, saat on ikidə il quzu üstdə təhvil olacaq. Sevinirdilər.

Güya insanlar əmin-amanlıqla yaşayacaq, mehriban dolanacaq. Tək doğru çıxaydı!

Ancaq mən belə mövhumi söhbətlərə inanmıram.

Yaz gəlmişdi—bu, həqiqət idi. Duyurdum ki, hava bahar qoxuyur; görürdüm ki, günəş

fərəhlə gülümsünür; ağaclar pöhrələnir; göydə qaranquşlar çırpınır... Qarşımda stol

üstündəki dolçada iki nərgiz, bir bənövşə vardı. Ətirləri də özləri kimi lətif

çiçəklərin ləçəklərində sanki ilahidən baharın tərəvəti, təbəssümü nəqş

edilmişdi. Yadımda deyil kimin şeridir, ancaq yaxşı sözlərdir:

Bəh! Bəh! Yenə yaz gəldi, vətən laləzar oldu.

Açdı yaxasın çöldəki güllər, bahar oldu...

Dərya həyət balkonunda başıaçıq, nazik köynəkdə oturmuşdu. Mən evdə dərslərimə hazırlışırdım.

Soruşdu:

—Saat neçədir, Könül!
Kitabdan ayrıldım, bir azdan on iki olacaqdı.
—Bahara beş dəqiqə qalır,—dedim.

29

Toyumuzdan qabaq institut yoldaşlarım, rəfiqələrim və yaxın qohumlarımız öz aralarında dilbirləşiblər ki, mənə hədiyyə, köhnə qayda ilə büllur qab-qacaq, ipək parça, ətir qutusu yox, ancaq kitab gətirsinlər. Hərə beş-on qalın cild kitab hazırlayıbmış. Hamısı da kitabın titul səhifəsinə bir-iki cümlə ilə arzusunu yazıb. Mütaliəçi olduğumu eşitdiklərindən, məni bu yolla sevindirməyə çalışıblar. Bəziləri yəqin ki, hədiyyəsini qənaətbəxş, adına layiq sanmadığından kitabın arasına kapron corab, baş yaylığı, şərf kimi şeylər qoymağı da vacib bilib. Eybi yoxdur, adamları birdən-birə köhnə adətindən ayırmaq çətindir. Yavaş-yavaş öyrənərlər. Kitab da o qədərdir ki, təzə mənzilmizə daşıyaq yer olmayacaqdı. Dərya ilə məsləhətləşmişəm, onları anamgildə öz keçmiş otağıma yığacam. Adını da qoyacağam "Könül kitabxanası." Neçə il oxusam, bəsimdir. Bu mənim üçün ən gözəl sürprizdir!

Dünən atam şüşəli dolablar alıb. Bayaqdan kitabları səliqəyə saldıqca içərisindən yazıları oxuyuram: "Könülcan! Unutma ki, anan səni bir daha doğmayacaq. Gəncliyini elə yaşa, sonra heyfəsilənməyəsən. Dayın Zəka və yoldaşı Rüksarə."

"Sevimli rəfiqəm Könülə toy günündən xatirə. Arzulayıram ki, ən azı, bu kitabın vərəqləri sanı ömür edəsən. Gözəlliyin, təravətin solmasın! Minayə"

"Dərya və Könül! Yaxud əksinə. Mən deyərdim ki, məhəbbət mülkünüzün təməli əla keyfiyyətli qranit kimi möhkəm və eyni zamanda çoxdavamlı olsun. Bəxtinizin geniş pəncərəsindən həyat yollarınıza kifayət qədər işıq düşsün və eləcə də ömrünüzün dirəkləri heç zaman əyilməsin. Bilqeyis və onun Mirzə Muxtarı."

Gör Fəzilə oxlanmış nə yazıb: "Məhəbbətin ləzzəti zaqşın kandarına kimidir."

İnstitutda uşaqlar qəti söz qoyublar: bundan sonra toya, mübarəkolsuna, ad gününə kitabdan başqa şey apardı yoxdur! Gözəl təşəbbüsdür. Oğlanların işinə mən qarışmıram, qızlardan hər kim kapron corabı kitabdan çox sevirsə, öz bəxtindən küssün!..

30

Bir üzüm qız idi, bir üzüm gəlin. Dəryaya elə alışmışdım, elə bağlanmışdım ki, evə gec qayıdanda pəncərə qabağında oturub, dəqiqələri sayırdım. Onun baxışında, səşində, hərəkətlərində mənim üçün qeyri-adi bir doğmalılıq yaranmışdı. Bəzən münasibətində balaca soyuqluq, cüzi etinasızlıq görsəm də, incimirdim, bunu ər-arvad arasında qanuni və ötəri bir şey hesab edirdim. Ancaq təəssüflənirdim ki, belə hallar ikimizlikdə deyil, evimizə gələn qonaqların yanında olurdu. Həmişə də: "Yəqin heç kəs duymadı" deyə öz-özümə təskinlik verirdim, onu bağışlayırdım. "Siz xoşbəxtsiniz, Könül!"—Axır vaxtlar bu sözləri tay-tuşlarımın dilindən tez-tez eşidirdim. İnstitutda qızlar mənə, oğlanlar Dəryaya qibtə edirdilər.

May təzəcə girmişdi. Havalar qızmışdı. Günəş insanları təbiətin səfalı, gəzməli güşələrinə çağırırdı. Biz maşınla qayınanamın yaşadığı kəndə getdik. Zirvələri qarlı,

yamacları yaşıl dağların qoynunda yerləşən Daşhasarlı qollu-budaqlı çinarların, qovaqların, söyüdlərin əhatəsində itib-batmışdı. Dəryanın atasından qalan dördgözlü mənzil, eyvan, bağı-bağça adama uzaqdan gəl-gəl deyirdi. Şəhərdə ədədlə satılan güllər burada həyəti basmışdı. Meyvə ağaclarının açdığı rəngbərəng zərif çiçəklərin tamaşasından göz doymurdu. İki gün səhər sübh gecə yatanadək Dəryanın anası bizə xidmət elədi, başımıza dolandı, qardaşı qoyun kəsdi, kabab, bozartma bişirdilər; görüşümüzdə qohumları, qonşuları yığışdı. Qadınlar mənə elə zənlə baxırdılar ki, guya Aydan enmişəm.

—Gözəl kəndiniz var!—deyə Bakıya qayıdanda razı qaldığımı Dəryaya bildirdim.

—Adam heç ayrımaq istəmirdi.

O gülümsündü, sağ əlini sükandan çəkib boynumu qucaqladı, məni sinəsinə sıxdı.

—Xoşuna gəlirsən, yenə gedərsən.

—Haçan?

—Elə bu yay... İmtahanlardan sonra. Ananı da apararsan.

—Bəs sən?

Dərya qolunu boynumdan qaldırdı.

—O zaman, deyəsən mən xaricdə olacağam.

—Xaricdə?!

—Aha... Putyovka sifariş vermişəm. Beş-altı ölkəni gəzəcəyəm. Bir ay çəkəcək.

Heyrətdən tutuldum:

—Sən nə danışırısan, Dərya?! Bu tezliklə məni tək qoyacaqsan?..

O, istehzal təvirdə irişdi:

—Yavaş-yavaş öyrənmək lazımdır. Daima bir-birimizi qucaqlayıb evdə oturmayaq ki...

Bu sözdən elə məyuslaşdım ki, ağlamağımı güclə saxladım.

—Mənim üçün darıxmayacaqsan?

Dərya üzümə baxmadan qeyri-müəyyən bir cavab verdi:

—Darıxsam da... darıxmasam da... səfərdən qalmayacağam ki...

—Başa düşə bilmirəm,—öz-özümə gileyləndim.

—Elə isə... tələm-tələsik bu evlənmək nəyə lazım idi...

Dərya uşağına tərbiyə verən bir valideyn iddiası ilə dedi:

—Evlənmək lazımdır, Könül. Zəmanə ayrı cürdür. Sən çox şeyi başa düşmürsən. Mənim adım, sənətim, şöhrətim... Subay gəzərəm, fikirləşərlər, bu şarlətanın birisidir. Camaatın ağzını yummayacaqsan ki...

Bir anda başım gicəlləndi, ikiəlli üzümü qapayıb, küncə qısıldım. "Pərvərdigara, mən nələr eşidirəm?"

31

Anam vaxtaşırı məni başa çıxırdı. Atam isə gec-gec görünürdü. Mənim də hər bazar günü getməyə əlim çatmırdı. Kişi şikayətlənirdi: "Sənsiz yaman qəribsilənirəm. Evimizin ləzzətini özünə apardın. Barı sən gəl, atana dəy, işinin adı nədir..."

Təsirlənirdim. Gileylənməyə əsasım olsa da, deməyə çəkinirdim. Dəryanın qonaqlarının sayı getdikcə çoxalır. Onlara çay-çörək verməkdən yorulurdum. Gecəyədək içirdilər, danışdırlar, gülürdülər. Dərslərimi öyrənməyə imkan tapmırdım. Özü də bilirdi,

qiymətlərim enmişdi, bəis o idi. Səhər aynaya baxanda sezdim, sifətim dəyirmiliyini itirmişdi. Gözlərim elə bil iriləmişdi. Sınıxmışdım, ondandı. Neçə gün idi, iştahım küsmüşdü. Anamsa bunu ayrı yerə yozurdu. Hətta bir qədər sevinirdi də. Keçən dəfə bazarlıq eləməyə o getmişdi. Mənim tapşırıqlarımdan savayı bir parça lavaşana da alıb gətirmişdi... "Arvad gör nə fikirləşir. İndidən institutu, dərsi bir körpəyə qurban eləmək ağılsızlıq olmazdımı? Dərya demişkən, "Mən özüm bu evdə elə uşaq kimi bir şeyəm."

32

Axşam Dərya evə gec gəldi. Həm də çox fikirli, narahat görünürdü. Rəngi qaçmışdı. Səbəbini soruşdum, yönlü cavab vermədi. "Heç," deyib məni başından elədi. Bir stəkan çay içib, yenə harasa getdi. Sonra telefon azından on kərə zəng çaldı. Dəryanı xəbər aldılar. Hamısı yoldaşları idi, səslərindən tanıyırdım. Ancaq nə olmuşdu, bilmirdim—məndən gizlədirdilər. Gecə o qayıdıncaya qədər ürəyimin içini yedim.

—Dərya, bir danışsana, nə var?—deyə paltarını soyunanda ehtiyatla ona yanaşdım.—Niyə belə birtəhərsən?

—Eh!.. Bekara işdir... Bayaq emalatxanaya gedirdim, maşınımın qapısını vurub əzdirər...

—Elə bu?

—Bu azdır?!

Onun yatana yaxın papiros çəkdiyini heç görməmişdim. Fısıldaya-fısıldaya yerinə girib uzandı.

—Özünə bir şey olmayıb ki?

Hirsiyəndi:

—Özüm əzilsəydim, bundan yaxşı idi!—dedi və siqaretini hirsə külqabıya basdı.

—İşığı söndür, yıxıl yat!

Ay aman, Dərya necə dəyişmişdi! Mənimlə niyə belə kobud danışdı!..

33

Günəş üfüqdən indicə ayrılırdı. Mavi, şəffaf göy qübbəsinə damar-damar xırda ağ buludlar səpələnmişdi. Havada xəfif, xoş iy rayihə duyulurdu. Hərdən meh əsdikcə küçələrdəki ağacların təzə yarpaqlarını xışıldadır, soyuq dili ilə mənim boynumu, boğazımı yalayır. Daha instituta Dəryanın maşınında getmədim. Tələsəndə trolleybusa minirdim. Qayıdanbaş qızlarla gəzə-gəzə gəlirdim. Bu gün birinci dəfə idi evdən paltosuz, başıaçıq çıxdım. Narıncı yun paltarını, üstündən də çəhrayı jaketimi geymişdim. Qabaqlar anam deyirdi, bu rənglər sənə yaxşı yaraşır. Nə bilim, bəlkə də öz zövqü ilə ölçürdü.

İnstitutun həyətində Fəzilə məni görüncə irəli yüyürdü:

—Salam, aaz, necəsən?—dedi və cavab gözləmədən davam etdi:

—Əhmədağam ölmüşü, dünən ha istədim zəng çalam sizə, ürək eləmədim. Bu nə işdir, gədənin başına gəlib? Qız cəhənnəm, nə yaxşı ki, özü salamat qalıb...

Sən kimdən danışırısan?

Fəzilə çeynədiyi saqqızı sol ovurdundan sağa ötürdü.

—Aaz... avariyanı deyirəm də... Dünən bizim kurs "Semaşko"da praktikada idi. Saat iki

on beşdə işimizi qurtardıq. Mənciyəz xalatımı elə təzəcə soyunub həyəətə çıxmışdım ki... gördüm, vaxsey.. Dərya! Düşdü maşından qucağında bir qız—meyit rəngində. Girdi xirurqiçeskiyə. Vay... iraq olsun, bu nədir?! Sonra öyrəndim ki, o əndamı yanmışlar, Allah bilir, hara gedirmişlər, ya gəlirmişlər, samasval böyürdən vurub bunları. Qızın diz qapağı oynayıb yerindən. Bəs xəbərini yoxdur?

Yer-göy başıma fırlandı.

—Yanında qız varmı?!

—Aa... ağızımda sənə söz deyirəm... Taqsır səninkindədir də. Dəryadan soruşan gərək, ay balam, evləndiyin bir gün, bir günortadır, nə tez başqasına tamah salırsan...

Əhmədağam ölmüşü, qız da bir fərli şey ola, dərd yaradır: Abezyan! Çətirini töküb alınına, dodaqlar qıpqırmızı qan kimi, elə bil bu dəqiqə öz balasını yeyib. Tuman da ki, budur ey... bax, burdan, dizdən iki qarış yuxarı... Göz yaşları məni boğdu. Zorla udqundum. Boğazımda sanki qəhər düyünlənib qalmışdı. Daha heç nə deyə bilmədim. Sarı paltarda, qara tor corabda olan Fəzilənin əvvəlcə boyalı sir-sifəti, pırpız qırmızımtıl saçları eynimdə dumanlandı... eybəcər bir şəkə düşdü. Və sonra bütünlüklə əcinnəyə, şeytana, iblisə döndü... Özümə gələndə şəfqət bacısını başımın üstündə gördüm. Məni institutun həkim otağında, ağ döşənəkli taxtda uzandırmışdılar. Ətrafi kəşif dərman qoxusu bürümüşdü. Sol qolum büküyündən ağrıyırdı, iynə vurmışdular. Bəli! Həmin o yerdən ki, bir vaxt Dərya dodaqları əsə-əsə öpmüşdü...

34

Alman alimi Vilhelm Humbolt zövcəsi Karolina fon Daxroydenə qırx dörd il ərzində hər gün yüz xətt şer ithaf etmişdir. Onlar otuz beş il intəhasız bir məhəbbətlə yaşayıblar. Karolinanın vəfatından sonra da Humboldt onu unutmayıb. Ömrünün axırına kimi, hər səhər yazdığı şeri axşam aparıb sevimli qadının məzarı üstə oxumağı bir adət şəklinə salıb...

Həyat böyük möcüzədir! Axı neyçün insanlar hamısı bir ürəklə yaşadıkları halda xislətləri müxtəlif olur? Buna səbəb nədir? Mən ki, Dəryanın yolunda məhəbbətimi, qayğımı əsirgəmədim. Atamın, anamın, Eminin, Qönçəbəyimin arzusuna, istəyinə qarşı çıxdım. Neçə qəlbi sındırdım, bircəciyini sevindirmək üçün. Bəs indi, evləndiyimiz vaxtdan hələ üç ay keçməmiş Dərya niyə sevgini, nəvazişi, əyləncəni məndə deyil, başqasında axtarır? Novruz bayramının axşamı atamın dediyi sözləri nə tez unutdu! "... Səndən, oğlum, yeganə xahişim budur: çalış ki, Könülün bu evdən apardığı ən qiymətli cehizi olan xoşbəxtlik itməsin." Görəsən, taleyimi Eminə bağlasaydım, o da mənimlə beləmi davranacaqdı? Yox! İnanmıram! Əslinə qalsa, heç Dəryanın da bu hərəkətini ağılıma sığışdırı bilmirəm. Ancaq... nə edim, Fəzilənin danışdıqları həqiqətə oxşayırdı. Saat beşi ötmüşdü. Nahara heçnə hazırlamamışdım. Özüm də ac idim. Səhərdən institutdan gəlib yataq otağında uzanmışdım, elə hey fikirləşirdim.

Dərya içəri girəndə qalxmadım. O məni bu vəziyyətdə görüb, təşvişlə çarpayıya yaxınlaşdı:

—Könül, nə var?!—dedi və yanımda əyləşərək, üzümə tökülmüş saçlarımı arxaya hamarlayıb əlini alınma qoydu.

—Xəstə deyilsən ki?

Dodaqlarım əsdi. Nəzərlərimi ondan yayındırdım. Bu dəfə nəbzimi yoxladı. Dəryanın indiki canıyananlığını süni bir mehribanlıq sandım. Qulağımda titrəyən səsi, qəlbimi incidən hərəkətləri və sifətimə sancılan baxışları məndə ikrah hissi oyatdı.

—Çəkil yanımdan!—dedim və biləyimi ovcundan dartıb mələfənin altında gizlətdim.

—Sən get onun dərdinə yan!
 —Başa düşmədim, Könül. Nə buyurdun? “O” kimdir?
 —O? Özün yaxşı bilirsən! Maşında gəzdirdiyin!
 Qəfildən tutuldu. Sonra qondarma bir qəhqəhə çəkərək bərkdən güldü.
 —Oho... Demək məsələni sənə bu şəkildə çatdırıblar? Onunçun bikefsən? Düzü, gözləməzdim!
 —Əgər yalandırsa, bəs sən niyə gizlədirdin?
 —Elə buna görə!—O qalxıb qarşımda dayandı.
 —Ürəyimə dammışdı ki, şübhələnəcəksən. Maşında qız olmağına olub, ayağı da əzilib. Bəs bir maraqlanmırsan ki, o kimdir, nəcidir?
 —Xeyr!
 —Mənim naturşitsamdır. Hər saatına pul verib gətirirəm. Vəssalam. Onsuz heykəl işləmək olar? Dünən özünü naza qoymuşdu, daha gəlmək istəmirdi. Dalınca evlərinə getdim. Yalvar-yaxar, birtəhər dilə tutdum. Emalatxanaya qayıdanda, qəzaya düşdük. Inandın?..
 —Yox!
 —Niyə?
 —Sən qıza baxıb məcnun düzəldirsən?
 Dərya yenə şaqqanaq çəkdi:
 —Vallah, Könül, bilmirəm səni necə başa salım. Evdə oturub, emalatxanadan xəbər verirən. Mən “Məcnun”u bir aya yaxındır dayandırmışam, sifarişlə “Sağıcı” heykəlini hazırlayıram. Qanoralarının da yarısını almışam... Əvvəl səni işləmək fikrində idim. Sonra fikirləşdim, institut, ev... vaxtın çox itəcək. Emalatxanama qadının, qızın gəldiyi birinci kərə deyil ki...
 —O, siqaret yandırdı.-Başqa yerdə danışarsan, gülərlər sənə. Biz müasir adamlarıq. Belə şeylərdə hər dedi-qoduya əhəmiyyət verməməliyik. Dərya mətbəxə keçdi.
 —Yeməyə nəyin var?
 —Hələ heçnə bişirməmişəm.
 Durub ona nahar hazırlamaq istədim. Qoymadı.
 —Zəhmət çəkmə. Könülcan, özüm bir şey düzəldərəm.
 Doğrusu, rəftarıma görə peşman oldum. Ürəyimdə Fəziləni qarğıdım. Sən demə, bütün həyəcanlarım bica imiş. Qalxıb geyindim.
 —Dərya, sən əlini bulaşdırma, bu dəqiqə gəlirəm,—dedim. Kinim, küdurətim haçan yox oldu, bilmədim.

35

Axşamtərəfi idi. Öz kitabxanama gedirdim—anamgilə. Sonra Dərya da dalımca gələcəkdi. Konsertə bilet almışdıq. Filarmoniyada türk müğənnisi Sevda Aydan oxuyacaqdı. Atamı, anamı da aparacaqdıq. Ər evinə köçəndən bəri həmişə küçəmizdən yolum düşəndə ürəyim birtəhər olur. Eminlə qarşılaşacağımdan ehtiyat edirəm. Yaxşı ki, o vaxtdan üz-üzə çıxmamışıq. Yəqin heç Emin də bunu arzulamaz. Göz görər, könül bulanar... Onun üçün də yan-yörəmə baxmırdım. Başımı dik tutmuşdum, tələsirdim. “Könül kitabxanası”nın tininə yetişəndə sövqi-təbii ilə ayaq saxladım. Qonşu damın üstündən keçən cərgə elektrik məftillərinə təkəm-seyrək qaranquşlar qonmuşdu. Ah!.. Nə qəribə bənzəyiş idi. Fərz elədim, səma kağızdır, məftillər onun üzərində

cızılmış beş xətt, qaranquşlarsa musiqi notları. Bunu mən yox, yazıçı görsəydi, şəksiz ki, mənalandırardı; qələmə almamış olmazdı. Rəssam, əsərindəki bir bəstəkarın pəncərəsi önündə belə qaranquş oktavası çəksəydi, sevinməyə bilməzdi. Heyfisləndim. Bir istədim daş atım, titrədim simləri, dağıdım o notları; uçub başqa yerə qonsun qaranquşlar. Hərdən, ərdə olduğumu unudanda uşaqlığım yadıma düşür... Təsadüfə bax: irəlidən Qönçəbəyim gəlirdi! Gözündən yayınmaq da mümkün deyildi.

—Salam, Könül,—deyə mənə yaxınlaşanda, əvvəlki şirin dillə soruş-yetiş elədi.

—Yoldaşın... evin... eşiyin...

—Salamatlıqdır, Qönçəbəyim xala. Siz necəsiniz?

—Bizik də...

Arvad bu cavabı ayrı cür verdi. "Güya bilmirsən neylədin. Bizə bir toy tutmadın ki, yaxşı olaq!"

Qönçəbəyim daha mənə "göyçək balam" demirdi.

—Eh...səndən sonra Eminciyəzimin iki həftə ağır xəstə yatdı. Arvad köks ötürdü.

—Həkim... davadərman... He çnə kömək eləmədi. Təkcə mən bildim uşağımın dərdi nədir. Məhəbbət yarası gec sağalır, qızım.

Mənim danışmağa sözüüm yox idi. Qadın keçmiş əhvalatı xatırlamaqdan əzab çəkirmiş kimi söhbəti qurtarmağa çalışdı:

—Əslində, ay Könül, səni qınamağa da haqqım yoxdur. Fikirləşirəm ki, meylini bu tərəfə salsaydın, onda da Dəryaya dağ çəkəcəkdin. Məgər o insan deyilmə? Hamısını başa düşürəm, bala. Onun da anası var. Eminciyəzimin əziz canına and içirəm, sidqi ürəkdən deyirəm, təkli xoşbəxt olasınız. İkiniz də—sən də, o da.

Qönçəbəyim bu alicənablığı ilə gözümdə on qat böyümədimi? Mən qarşısında kiçilib, xəcalət çəkmədimmi?

36

Anamgildən gətirdiyim kitabdan bir əfsanə oxumuşam. Neçə gündür xofu başımdan çıxmayıb.

Qalayçıoğlu təvazökar, növrəsidə bir şair idi. Təzəhəvəs olsa da, pis yazmırdı. Sadə, təmiz qəlbli bu cavanın qoşduğu şerlər xoşa gəlirdi. O isə heç vədə lovğalanmazdı. "Mən ustadımdan öyrənirəm,—deyərdi.—Ömrüm boyu da ona borcluyam." Aylar, illər dolanır. Qalayçıoğlu kiçik bir rütbəyə çatanda dəyişir, qürrələnir, ustasına arxa çevirir. Ətrafına topladığı yaltaqlar yerli-yersiz onu tərəfləməyə başlayır. Qalayçıoğlunun iddiası artır, gözü uzağı görmür, əvvəlki sadəliyindən, təmizliyindən əsər-əlamət qalmır. Lakin ondan sonra nə yazırsa, bəyənilmir. "Növrəsidə şairin qəlbli qurudu" deyirlər. İstedadını itirdiyinə hefsilənən Qalayçıoğlu loğmanın yanına gedib əhvalatı nəql edir.

—Mən niyə bu tezliklə şövdən düşdüm? Səbəb nədir?—Soruşur.

Loğman cavabında ona belə bir hekayət söyləyir:

—Bizim bu mahalda,—deyir,—dədə-babadan qalma qədim kələğayı karxanası vardı. Sahibi işgüzar, nurani bir qoca idi; gecə-gündüz çalışırdı, min əziyyətlə dağlara qalxardı, dərələrə enərdi, nadir çiçəklər toplayıb, gözəl, rəvnəqli boyalar hazırlardı. Qocanın buraxdığı haşiyəsi qırmızı, güllü bənövşəyi kələğayılardan tərifi dillərdə gəzərdi. Yaraşlıq, davamlı olardı, gündə, yağışda rəngi soluxmazdı. Ən uzaq mahallardan belə qızlar,

gəlinlər axışardılar, onun kələğayısından alıb örtərdilər. Bir gün zəhmətkeş pirani qoca öldü, karxanaya əyyaş oğlu sahib oldu. Əvvəlcə atadan qalma var-dövləti dağıtdı; yedi, içdi, sərxoşluq elədi. Sonra pul-para tükəndi. Oğul atasından az-çox öyrəndiyi peşəyə başladı. Karxananın böyrü uçmuşdu, dəzgahlar sınıb dağılmışdı... O, daha bunların fərqinə varmadı. Boya hazırlamaq üçün dağlara, dərələrə çiçək axtarmağa da yollanmadı. Elə başdansovdu, zövqsüz, keyfiyyətsiz kələğayılar hazırlayıb bazara çıxardı. Arif müştərilər mala baxan kimi tanıldılar: bu xına o xınadan deyildi. Yeniyyətə qızlar bilməyib aldılar, başlarına örtüldər. İki-üç gün keçdi, kələğayılar üzüldü, rəngi ağardı, gərəksiz bir əsgiyə çevrildi...

İndi, sözüümün canı orasındadır ki, növrəsidə şair...—deyə loğman mətləb üstədə gəlir,— sən də əvvəlki Qalayçıoğlu deyilsən. Ustadının yolunu sapmısan, saxtalaşmısan. Ürəyin də, o qocadan fərsiz övladına qalan karxana kimi uçulub-dağılıb, bərbad olub. Daha bundan sonra çətin ki, o ürək xoşagələn bir şeir desin. Qalayçıoğlunu təşviş bürüyür: —Loğman baba, Allahu sevirsənsə, bir çarə elə, məni bu uğursuzluqdan uzaqlaşdır,— deyər yalvarmağa başlayır.

—Arxayın ol, növrəsidə şair, hər dərindən əlacı var... Loğman əndərunixanəyə keçir. İçi şəffaf maye dolu, ağız möhkəm qapalı kiçik bir şüşə gətirib Qalayçıoğluna uzadır.

—Sən onsuz da öləzimdə olan bir şairsən. Bu isə sənətkar üçün dəhşətdir! Belə tədrisi, şərəfsiz ölümün iztirablarından yaxa qurtarmaq, uğursuzluqdan uzaqlaşmaq istəyirsənsə, al, iç bu zəhəri, canın biryolluq qurtarsın!—dedi.

37

Şəhər bürkü içərisində qarsalanırdı. Bağların, bağçaların üstündə, dənizin səthində isti hava titrəyirdi. Atamgil bir aydı bağa köçmüşdü. Bakılılar işdən sonra çimərliklərə axışardılar. Mənsə, evdən çıxmağa macal tapmırdım. Tək otağa qapılıb imtahanlara hazırlaşırdım. Ancaq başıma heç nə girmirdi. Nə üçünsə ürəyim narahatdı. Dərya səyahətdə idi. Xarici ölkələrdən mənə gödək teleqramları gəlirdi: "Dünəndən İstanbuldayam. Kefim lap yaxşıdır. Səni bərk-bərk öpürəm.", "Gözəl Afinadan Könülə atəşin salamlar!", "Qədim Romanın tarixi abidələrinə tamaşa etdikcə, yanımda olmadığına heyfəsilənirdim. Məhəbbətlə.", "Ölkəmizin bir parçası "Rossiya" gəmisi bu gün Cəbbəlütəriq boğazından keçib, Atlantik okeanına çıxdı. Fransaya yollanırıq. Sənin üçün çox darıxıram!", "Əzizim Könül! "Terminus-Nord" mehmanxanasındayam. Paris, dörd iyun."

Açıqı, bu xəbərlər məni o qədər də sevindirmirdi. Son zamanlar Dəryanın sözü ilə əməli arasında gizli bir təzad görürdüm. Qəlbimdə onun səmimiyyətinə şübhələnirdim. Yayın qızmar istisində məni yalnız qoyub xaricə getməyinə nə ad verəydim, bilmirəm.

Ürəyində sevgilisinə məhəbbəti olan başqa birisi bunu edərdimi? İnanmırdım! Hələ institutda tələbələr ayrı şeylər də danışırdılar. Deyirdilər, qəzaya düşən həmin qızın adı Nərmindədir. Özü də opera teatrının böyründə yaşayır. Dəryanın maşını isə şəhərin kənarında əzmışdilər... Anama yazığım gəlirdi. O da mənim halıma yanırırdı. Bir ayağı elə Bakıda idi. "Ay balam, baş açmıram, ərin nə təhər adamdır. Kişi də üç-dörd ayın gəlinini tək buraxıb uzağa yollanarmı?" Arvad hər dəfə bağımızı tərifləyir, məni ora aparmağa çalışırdı:

—Gədək, Könül, peşman olmazsan. Buzovnanın havası gözəldir. Oturarsan sərin ağacın altında, öyrənərsən dərslərini. İmtahan vaxtı instituta gəlmək nə çətin işdir ki...

—Yox, ma, bura yaxşıdır,—deyə bağda Eminlə, Qönçəbəyimlə qarşılaşacağımı bildiyimdən, bu təklifdən boyun qaçırmağa bəhanə axtarırdım.

—Orada telefonsuz, kitabxanasız necə keçinərəm...

Dərya axırncı teleqramı Leninqraddan vurmuşdu. Yazırdı, Ermitaj muzeyində işim var,—beş-on gün yubanacağam.

Mən bir anlığa fikrimi cəmlədim. Biologiyadan öyrəndiyim bəhsi yadıma salıb öz-özümə təkrarladım. "Lamark "Zoologiya fəlsəfəsi əsərində ilk dəfə olaraq növlərin sabit qalması dəyişilməsi və sadə quruluşdan mürəkkəb quruluşa doğru inkişaf etməsi nəzəriyyəsini irəli sürürdü. Buna görə də onu təkamül təliminin pioneri sanırdılar. Lamarkın təlimində həm materialist, həm də idealist cəhətlər vardır. O, üzvi aləmin dəyişilməsində..." Yorulmuşdum. Qalxıb bir stəkan çay içdim. Səhər poçtalyonun gətirdiyi qəzetlərə baxmaq istədim. Hər səhifəsi düstur dolu kimya kitabından sonra, quru baş məqalə oxumaq da mənim üçün istirahət idi. Elə əlimə keçən qəzeti qaldıranda arasından ağ bir zərf düşdü. Dəryadandı: "Leninqrad, Astoriya mehmanxanası, otaq nömrə 28." Məktubu çıxarıb açan kimi məni dəhşət bürüdü. Bu nədir?! Heç nə anlamadım. Götürüb, bir də zərfin üstünə diqqət yetirdim. Səhv etməmişdim: Dərya yazmışdı, bu ünvana, mənə göndərmişdi. Ancaq...içərisindəki məktub başqasına aid idi! Bəli! Tanıdım: Ona! Dəryanın maşınında qəzaya uğrayıb ölməyən o qıza! "Əzizim, istəklim Nərminə! Odlu salamlar..." Ev, əşyalar başıma fırlanmadımı?! "Məlumun olsun ki, səyahətdən qayıdıb gəlmişəm. İkinci gündür Leninqraddayam..." Gözlərim qaranlıq gətirmədimi?! "Xaricdən vaxtaşırı vurduğum teleqramları yəqin ki, almısan..." Ürəyim ağrımadımı?! Yazıları qarma-qarışıq görürdüm. Əsən əllərimdə tutduğum kağızı necə oxuyurdum, bilmirdim: "Tamaşalı yerləri sənsiz gəzdiyimə heyf silənirdim..." Sən bir rəzalətə bax!.. O, bu sözləri mənə də yazmışdı. "Maşında necə əzildiyin yadıma düşəndə kədərlənirdim. Yaxşı ki, tez sağaldın. Sənə deməmişdim: məsələni Könülə çatdırmışdılar. Dəli olmuşdu. Hətta institutda özündən getmişdi. Bəhanə tapıb vəziyyətdən çıxdım. Güya sən mənim naturşitsamsan. Ha... ha... ha..." Bura çatanda dözmədim. Hönkürüb ağlamağa başladım. Göz yaşlarım kağızın üstünə düşdü...

38

Dəhşətli bir sual beynimi gəmirirdi: "Mən nə etməliyəm?" Dəryanın göstərdiyi xəyanət bütün varlığımı sarsıtmışdı. O, sərəncamına verdiyim məhəbbət dolu təmiz ürəyimi çirkin ayaqları altına atıb ləyaqətimi, heysiyyətimi, mənliyimi tapdalmışdı. Ah! Nə üçün dostluğa, sədaqətə xain çıxanlara cəza tədbiri yoxdur? Onları ancaq nifrinləməklə kifayətlənirlər. Bu az deyilmi? Məgər bu gün birinə xəbislik edən sabah beşinə, onuna və daha sonra elinə-obasına arxa çevirməzmi? Dəryanın qayıtmasına az qalmışdı. Hələ də özümü sakitləşdirə bilmirdim. Biologiyadan verəcəyim ilk imtahanı ötürmüşdüm. Getsəydim də mənası yox idi. Fikrim, düşüncəm qırılmış zəncir halqaları kimi beynimdə səpələnmişdi. Kafedradan zəng vurmuşdular, evimizə adam göndərmişdilər. "Xəstəyəm" demişdim. Doğrudan da pərakəndəliyimi, saralıb-solmuş bənizimi görənlər buna əsla şübhələnməmişdilər. Atam işdən çıxıb, məni bağa aparmağa gəlmişdi.

—Necə oldu, Könül, biologiyanı verdinmi?—deyə qapıdan girən tək xəbər aldı. Mən qəflətən kövrəldim, irəli cumub onun boynuna sarıldım, təzə tükələnmiş üzündən öpdüm

və için-için ağladım.

—Kəsildim, pa!..

Bu yanıqlı naləmdən öz sümüklərim eyməndi.

Kişi inanmadı:

—Axı, sən...

—Daha heçnə soruşma, pa.

Atam dinməzcə oturdu; yaşlı adamlar kimi başını aşağı dikdi. Sonra bir siqaret yandırıb çəkməyə başladı. Onu bu çağacan belə məhzun görməmişdim. Otağı bürüyən matəmli sükutdən qulaqlarım küyüldədi.

—Anan tapşırırdı, Könülü də bağa gətir. Nə deyirsən?

—Bu gün yox.

—Onda mən axşama düşməyim.

—Bəlkə çaydan-çörəkdən...

—İstəmirəm.

Atam çıxanda arxadan onu səslədim:

—Pa, evimizin açarını ver mənə.

—Neyləyirsən?

—Lazımdır.

Kişi tərəddüdlə əlini cibinə saldı.

—Dərya haçan gəlir?

—Bilmirəm.

Atam açarı çıxarıb stolun üstünə atdı.

—Buzovnaya gəlməli olsan, elektrik qatarından düşən kimi professorun bağıcı soruşarsan. Onlara yaxınıq. Qapı örtüldü. Qüssəm düyünlənib ürəyimdə qaldı; mənə təsəllisiz, yalqız otaqda.

39

Qərarım qəti idi! Ertədən şeylərimi çamadanlara yığıdırıb hazırlaşdım. Göydən fələk də ensəydi, məni fikrimdən döndərə bilməyəcəkdi. Kağız-qələm götürüb, stolun dalına keçdim. Hirsimdən dodaqlarımı çeynəyirdim. "Vidansız!!—deyə ona belə müraciətlə yazmağa başladım.—Səni mən dərya sanırdım. Yaxınlaşmışdım, könlümü sərnlətmək arzusu ilə. Ümidim, niyyətim boşa çıxdı. Aldandım! Demə, gözümə o cür görünürmüşsən. Əslində sən dərya deyil, səhra imişsən! Üstündə ilğim titrəyən susuz, quru bir səhra. "Əzizin, istəclin" Nərminəyə yazıb, səhvən mənə göndərdiyin məktubdan hər şey aydın oldu. Öz ləyaqətimi qorumaq üçün ayrı yol tapmadım... Əlvida!"

İmza atmağa əlim varmadı. Kağızı aparıb göz qabağında qoydum. Çamadanlarımı götürdüm, evdən çıxmaq istəyəndə küncdəki maqnitafonu görcək ayaq saxladım. Toy gecəsini andım. Orada deyilənləri xatırladım. Könülsüz yaxınlaşıb maqnitafonu qurdum. Hərləncəklər fırlandı. Mirzə Muxtar dilləndi:

"Əziz, hörmətli, mehriban dostlar, qonaqlar və qohumlar!.. Soruşsalar, biz bu geniş səadət sarayına neyçün toplaşmışıq, səbəbi nədir? Mən deyərdim ki: Körpü salmağa. Bəli! Gülməyin yoldaşlar, sözümün canı var..."

Elə bil o gecə rəya idi: mən qu quşu kimi ağ gəlinlik paltarında, Dərya qara kostyumda, böyük stolun başında əyləşmişdik... Hərdən bir-birimizi gözaltı süzüb fərəhlə

gülümsünürdük... Mirzə Muxtarın səsi otağı başına götürmüşdü: "...Sual etsələr, əcaba, bu körpü hansı növ materialdan inşa olunur—daşdan, torpaqdan, dəmirdən, betondan, kərpicdən, palçıqdan? Mən deyərdim ki: Məhəbbətdən?.."

—Yalandır!—dayandırdım maqnitafonu.—Mənsə deyərdim: Xəyanətdən! Hikkəmdən pozdum ləntdə nə yazılmışdı hamısını. Sonra, bayaq tələsik qaraladığım kağızı götürdüm; bu evdə özümdən heç bir nişanə qoymaq istəmirdim—onu da param-parça cırıb atdım. Dəryanın Nərmənəyə göndərdiyi məktubu da zərfə saldım, ağzını yüngülcə yapışqanladım, yenə köhnə qəzetlərin arasına dürtüb, qapıdakı poçt qutusuna buraxdım. Barmağımdakı üzüyü isə çoxdan çıxarmışdım. Dörd ay əvvəl sevinə-sevinə qapısından girdiyim evi qüسسə-kədər içərisində tərk etdim.

40

Bənövşəli dəftərimi də özümlə bağa gətirmişdim. O mənim şirin, acı xatirələrimin daxılı idi. Ürəyimi ona boşaldırdım; şadlıq, peşmançılıq, bəxtəvərlik, iztirab, həyəcan, təəssüf, həsrət, etiraz hisslərimi ağzı bağlı mücrü kimi yığıb saxlayırdı.

Dünən qəzətdə həyat və səadət haqqında bir yazı oxudum. Axıra çatanda bildim—Emininkidir. Sanki o, məhz məni nəzərdə tutub. Gənclərə ailə qurmaqda tələsməməyi tövsiyə edir. "...Qızılın, gümüşün əyyarını yoxlamaq üçün məhək daşına sürtülər. İnsanları öyrənməkdən ötrü onları həyatın sınağından keçirmək lazımdır. İlk məhəbbətin başgicəlləndirici sərxoşluğundan ayılanlar içərisində peşman olanlar da az deyildir." Eh... o zaman bu barədə fikirləşən kim idi. Dərya məni elə tilsimləmişdi ki, ayrı heç nə görmürdüm. Dünyada ondan sadıq, özümdən xoşbəxt adam fərz eləmirdim... Həyata əyləncə gözü ilə baxan gənclərdən bir parasının evləndikdən sonra da nəfsini cilovlaya bilmədiyini, qarşısına çıxan hər suyuşirin, yelbeyin qıza tamah saldığını eşitmişdim. Xırdavat kimi ucuz mənliliyini hərrac malına döndərən bu cür şarlatan xislətləri həmişə nifrətləmişdim. Lakin Dəryaya təslim olanda onu elə təsəvvürdən uzaq, çox uzaq sanmışdım. Bax, elə orda yanılmışdım... Nərmənə əhvalatını açıb danışanı atamın, anamın rahatlığı pozulmuşdur.

—Mən Dərya ilə yaşamaq istəmirəm!—demişəm.—Kimsənin sə məhəbbətindən sədəqə ummaq qadın üçün ən böyük əskiklikdir.

Mənə təskinlik verməyə söz tapmırlar. Atam papirosu bir-birinə calayır. Anam hey dizinə döyüb ah çəkir. Mən sərsəm kimi gəzirəm. Nə dəniz, nə bağ, nə də orada tikdirdiyimiz ev-eşik gözümdədir. Elə bilirəm bunlar hamısı gərəksiz, mənasız, boş əyləncədir. Məhəbbətsiz, dünyanın iki qəpiklik qiyməti yox imiş!

41

Bağ evimizin gilavar səmtində, atamın düzəltdiyi və hələ taxtalarının rəngi çəkilməmiş açıq eyvanda, qatlama çarpayıda uzanıb gözlərimi yummuşdum. Bura səhərdən bəri gün düşmədiyindən sərin idi. Meh əsdikcə üstümdəki mələfəni oxşayır, burnuma təzə taxta və əlif qoxusu gəlirdi. Mən nə yatmışdım, nə də oyaqdım. Ətrafdakı hənirti və səsləri eşidirdim. Lakin mürgü məni yuxuya dartırdı. Anamın ayaqlarının yumşaq tappılısı yaxınlaşırdı... uzaqlaşırı. Nahara hazırlıq görürdü: quyudan su çəkirdi,

samovara od salırdı, həyəti, səkini süpürürdü. İstirahət günü olduğundan şəhərdən qonağımız gələ bilərdi. Ancaq mən heç kimi arzulamırdım; ürəyim qubarlı idi. Fikirlərimin dolaşq çəngəlliyində ilişib qalmışdım. Başqası ilə görüşəcək halda deyildim. Atam isə çarhovuzun yanındakı böyük çınarın kölgəsində külafirəngi düzəldirdi. Dörd dirək basdırmışdı, indi üstünü örtürdü. Sonra sürəhi vuracaqdı, böyürdən pilləkən qaldıracaqdı. Aşağıda əkdiiyi sarmaşıqları yuxarı dırmaşdıracaqdı. Bunların hamısı mənə izafi zəhmət görünürdü. Həyat gözümdə mənasızlaşmışdı. Yaşamaq, yaratmaq, qurmaq məvhumları da təsəvvürümdə sevmək-sevilmək kimi saxtalaşmışdı. Qadınına mehriban, qayğıkeş olanları sədaqətli kişi roluna girmiş aktyor sanırdım. Ey var! Mən doğruluğa inamımı necə itirmişdim! Onu bir daha tapacağıma gümanım yox idi.

Maşın siqnalı məni diksindirirdi. Bu səsdə həm ötüb-keçmiş bir ünsiyyətin əks-sədasını xatırladım, həm də onu nifrətlə yad etdim. Yanılmamışdım: mələfənin ucunu qaldırdım, ağacların arasından ora baxanda "Volqa"nı uzaqdan tanıdım. Maşın darvazaya çatıb yavaşdı və sola burularaq həyəətə girdi. Dərya qoltuğunda kağız bağlama, əlində bir dəstə qəzet kabinədən çıxanda durub irəli cummaq, "Niyə gəlmisən?! Rədd ol, geri qayıt!"—demək istədim. Həyəcanımı güclə boğdum. Atam onu görünəncə işdən əl çəkdi. Ancaq aşağı enmədi, heyrətindən külafirəngidə donub büt kimi hərəkətsiz dayandı. Anam evə çəkilmişdi; eyvana açılan pəncərənin pərdəsi arxasından bu tərəfə nəzər yetirirdi ki, onu necə qarşılamağam. Dərya təzə yarımqol sarı köynəkdə idi; şübhəsiz xaricdən gətirmişdi. Döş cibinin üstə markayaoxşar əlvan bir şəkil toxunmuşdu. O, artırmaya qədəm qoycaq gözü mənə sataşdı. Əlindəki şeyləri bir kənara atıb, qollarını açaraq:

—Könül!..—deyə irəli yeriyəndə ilan çalmış kimi dikəldim. Məni qucaqlamağa gəlirdi.

—Kənar dur!—çağırırdım.

Nəfəsimin titrəməsindən ürksə də, elə güman etdi ki, güya atamdan çəkdiyim üçün onu yaxın buraxmadım. Biləyimdən yapışıb öpmək istədi. Çırpındım, qoymadım.

—Nə olub, Könülcan?

—Onun sənə dəxli yoxdur!

Geri adladı. Çiyinlərini qaldırıb, dodaqlarını büzdü.

—Heç nə anlamıram... Məni niyə belə qarşılayırsan? Yenə nə eşitmişən? Dəryanın baxışları soyuq, səsi yad idi. Günün istisində qarşıyıb bürünc rənginə düşmüş sifəti qartımış və kobudlaşmışdı. Sarıya çalan bıqları seyrəlmişdi. O, bu yabançı görkəmdə məni özündən daha da çiyindirirdi.

—Niyə danışmırsan, Könül? Bağa haçan gəlmisən, hə? Ay qız səniniləyəm. Qəzetlərin poçt yeşiyində yığılıb qalmasından bildim: beş-altı gündür burdasan. Bəs imtahanlara hazırlanmırsan? Atamdan həya eləməsəydim, bütün gücümü toplayıb onun bu qondarma suallarına möhkəm bir sillə ilə cavab verərdim.

—Hə...ba-şa düş-düm. Gec məktub yazmağımdan gileylisən... Amma nahaq yerə! O, gətirdiyi qəzetlərin arasından ağ bir zərf çıxarıb ətəyimə atdı.

—Buyur! Gör havaxtdan yeşikdə qalıb! Poçtalyon dalınca bağa gələsi deyildi ki! Mən qeyzimdən əsirdim. Boğazım qəhərlənmişdi. Dilim qurumuşdu. Zərfə etinasız bir nəzər fırlatdım. Həminki idi! Qurduğu gözbağlıca oyunun baş tutacağından əmin olan Dərya oğrun-oğrun içini çəkib üstümə kəkələndi:

—Adam bir işin axırına çıxmamış hökm verməz! Bu da sənincün o dəfəki deyil! Zərfi açıb məktubun ilk sətrini oxuyunca beynimdən sanki od püskürdü. "Əzizim, istəklim Könül!" Bəli! Zərfin içindəki kağızı dəyişmişdi. Demək bura gəlməzdən qabaq onun—Nərminənin görüşünə getmişdi. Mən bu ikiqat riyakarlığın müqabilində nə etsəydim,

haqqım vardı. Məktubu yenə dörd qatlayıb zərfin içinə qoydum və sərtliklə Dəryanın sifətinə çırpdim.

—Namərd!

O, şaşqın halda məni sakitləşdirməyə çalışanda... Heyhat... atamın ayaqyalın, başıaçıq bizə sarı ağır-ağır addımladığını gördüm; dizləri yırtıq, köhnə boz şalvarda, qolları çirməkli, üzülmüş qara köynəkdə idi. Əlində balta vardı. Tüklü biləkləri qabarmışdı. Zəhmindən adamı vahimə basırdı. Çatılmış qalın, pırpız qaşları altda gizlənən gözlərində qəzəb qığılcımları işıldaırdı. Cod bığları kirpi tikanları tək qalxıb burnuna dirənmişdi. İlahi, döyüş meydanına girən qoca cəngavərə oxşayırdı atam.

O, dinməzəcə yaxınlaşıb Dəryanın bərabərinə çatanda, anam "Murad!" deyə dışarı atıldı.

Ay aman, nə dəhşətli səhnə idi! Mən də ixtiyarsız olaraq qışqırdım:

—Pa!..

Atam sanki bizi eşitmirdi. Dərya hipnoz edilmiş kimi qımıldanmırdı da. Eyvanın bir küncünə tullanan baltanın tıqqıltısı məni diksindirdi.

—Haramzada!.. Sən nə rəzil adamsanmış! Xirtdəyin caynağıma keçməmiş itil gözlərimin qabağından!

—Murad əmi, mən gəlmişəm sizdən üzr istəyim. Mən...

—Sus! Sən!.. Sən mənim Könülümü, on doqquz il ağlamaq nədir bilməyən yeganə balamı göz yaş axıtmağa vadar etdin. Uzaqlaş burdan! Könül səni görmək belə istəmir!

—Düz deyirsən, pa. Mənim ona olan məhəbbətim, indi nifrətə çevrilmişdir. İkiəlli üzümü qapayıb hönkürdüm. Qollarını sinəsində çarpazlayaraq məlul-məlul durmuş anam eynimdə dumanlandı. Arvadı tanıya bilmədim. Sanki gözümə düşməyən çeşmək taxmışdım.

—Mən bu gün şəhərdən evimizə qonaq gəlməsini çox arzulayırdım. Ancaq səni yox!— deyə anam da sakit xislətinə rəğmən dilləndi. Dərya maşına tərəf getdi. Motor gurladı. Onun gətirdiyi bağlamaları dalınca atdım:

—Apar bunları da istəklinə ver!—dedim.

Dərya ərinmədi, şeyləri götürüb, içəri qoydu və istehza ilə məni süzdü... Maşın uzaqlaşdıqca, araya elə qəmgin sükut çökdü ki, ürəyimin döyüntüsünü eşitdim. Atam əlləri əsə-əsə bir siqaret yandırdı, baltanı götürüb yenə külafirəngiyə qalxdı. Bayaq yarımçıq buraxdığı işini davam etdirməyə başladı...

42

Yerin də qulağı var—doğru deyibləmiş! Mənimlə bir kursda oxuyan qızlardan üçü imtahandan çıxıb bağımıza gəlmişdi; Dəryadan ayrıldığımı eşitmişdilər. Anam eyvanda bizim üçün stol açdı. Üzüm, pendir, çörək gətirdi. Yüngülcə nahar edib, dənizə çimməyə getdik. Mən bağda olduğum müddətdə hələ sahilə enməmişdim. Göy qübbəsinin zirvəsinə dikəlmiş günəşin iti şüaları adamın bədəninə acı tikan kimi sancılırdı. Qum yamanca qızmışdı. Yalın ayaqlarımızı yandırırdı. Göz qamaşdırıcı Xəzər öz vadisində civə dənizinə oxşayırdı. Sular, yatağında sakit və hərəkətsiz idi. Təkəm-seyrək qağayılar uçurdu ənginliklərdə. Şəhər sanki dənizə axışmışdı. Soyunmağa münasib yer tapmaq çətindi. Biz qələbəlikdən uzaqlaşıb, çimərliyin qurtaracağındakı boz qayaların kölgəsinə çəkildik. Qızlar çimməyə hazır gəlmişdilər. Daha gözləmədilər. Əlüstü paltarlarını çıxardaraq suya baş vurdular. Mən də dallarınca cumdum. Əndamım islancaq canıma

sərinlik qarışıq xoş bir rahatlıq süzüldü. Elə zənn etdim ki, çoxdan bəri qəlbimi çulğayan kədər, ağırlıq fövrən əriyib Xəzərə axdı və mən xeyli yüngülləşdim... Evə axşam sərinliyində qayıtdıq. Anam plov bişirmişdi. Bunu həyəətə girəndə, ocaq üstə buğlanan qazanın dadlı qoxusundan duyduq.

—Qızlar, yuxarı qalxın, xörəyimizi orda yeyəcəyik,—deyə atam təzəcə düzəldib qurtardığı külafirəngini nümayişkarənə bir tərzdə bizə göstərdi. Rəfiqələrim gedənədək hər şeydən danışdılar. Təkcə Dəryadan söhbət salmadılar. Bu daha yaxşı növ təsəlli idi. Bir onu bildim ki, məsələni Fəzilədən öyrəniblər. Hər halda qızların gəlişi məni az sevindirməmişdi. O gecə eyvanda qatlama çarpayıda uzanıb gözlərimi ulduzlara zilləyərək hey fikirləşirdim; ürəkləri fərəhləndirən də insanlardır, kədərləndirən də insanlar... Quran da, dağdan da onlardır—insanlar. İnsanlar!.. İnsanlar!..

43

Bir aydı xatirə yazmağı da unutmuşam. Sənədlərimi tibb institutundan alıb, universitetə verdim. Filoloji fakültəyə girəcəyəm. Bu həm çoxdankı arzumdur, həm də orada tələbələr tamam başqadır, məni tanıyan yoxdur; ötüb keçənlər üçün heç kəsin yanında xəcalətli olmayacağam. Elə bil o günləri yaşayan özüm deyiləm, mənimlə adaş yad bir qızın başına gələn əhvalatlardır, hansı kitabdansa oxumuşam...

44

Fəzilə bilməyən şeyə qurd düşər. Səhər ikinci imtahana gedirdim. Nədənsə, ürəyim rahat idi. Qorxmurdum. Küçədə arxadan kimsə əlləri ilə gözlərimi qapadı və özünü saxlaya bilməyib gülmək əvəzinə nazik səslə ciyildədi.

—Fəzilə!—deyə o dəqiqə tanıdım.

Məni qucaqlayıb, qırağa çəkdi.

—Aaz... sən atlı olmusan, mən piyada. Bax... Məmmədağam ölmüşü, evinizə gəlirəm—yoxsan. Deyirlər, yəqin anasigildədir. Anangilə gedirəm—qonşular, xəbər verir: Buzovnadasan. Bağınızı da, Allaha şükür, tanımıram ki, yolumu salım bir salxım üzümünüzdən yeyim. Yaxşı, bunlar heç, necəsən a?..

—Görürsən də...

Fəzilə tumanını bir az da qısaltmışdı. Krujeva koftası altından ağ sinəsi, çiyinləri və kürəyi görünürdü. Bu dəfə saçlarını saman rənginə saldırmışdı. Saqqızını çeynəyə-çeynəyə sözüünə davam etdi:

—O məsələni də eşitdim... Aaz, mən o vaxt kitabda sənə nə yazmışdım: "Məhəbbətin ləzzəti zaqsın kandarına kimidir!" Hə? Salaməleyküm! Yalandır? Canın sağ olsun. Heçbir tikə də vecinə alma. Qocalmamısan ki... Kukla kimi qızsan. Allah vurmuşdu onu, gündüzün günorta çağında, guburnat bağında! Şəhərdə oğlan qəhətdir! İtüvə tök. Odur ey... keçən həftə bir illik zəhməti fiz çıxdı. Məmmədağam ölmüşü! "Məcnun" heykəlini deyirəm ey... Komisiya gözüünə döndüyüm baxıb, dodaq büzüb. İndi yan tökül! "Qalaycıoğlu" əfsanəsi yadıma düşdü. Axı, doğrudan da Dərya dərdli bir aşiqin iztirablarını necə duyacaqdı? Özü ki, məhəbbətin oduna yanmamışdı, ancaq istisində qızırmışdı.

—Aaz... fikrə getdin,—deyə Fəzilə məni ani xəyaldan ayırdı.—Amma filfaka girməkdə nə ağıllı iş görmüsən. Məmmədağam ölmüşü, bu yay sessiyalarda sümük adı əzbərləməkdən dilim qabar çıxarıb. Yaxşı da... Görüşərik. O, dal-dalı addımlayaraq, əlini qaldırıb barmaqlarını çiyininin üstə əsdirdi:

—Xudahafiz...

İmtahan biletindəki suallara əməlli cavab verdim. Qiymətim, aşağısı dörd olacaqdı. Otaqdan... çıxanda müəllimlərdən biri gülə-gülə dedi:

—Bilmirəm sənün üçün niyə narahatdırlar. Kaş ədəbiyyatı hamı bu dərəcədə mənimsəyəydi. Əvvəl bu sözlərin fərfinə varmadım. Sonradan fikir məni götürdü. Dəhlizdə bir guşəyə çəkilib özlüyümdə araşdırdım: o canıyananlıq edəm kim idi? Atammı? Yox! Dünya dağılsa da o, minnətə gəlməzdi. Müəllim yaxın qohumu da olsa, telefonla belə zəng çalıb mənə güzəşt diləməzdi. Anam, dayılarım, əmim... Hakəza, onlar bu işə qətiyyənlə qarışmazdılar. Çarəm kəsildi. Səbirsizliklə durub imtahanın qurtarmasını gözlədim. Həmin cavan müəllim qapıdan çıxacaq irəli yeridim:

—Bağışlayın,—deyə ətrafdakı tələbələrin eşidəcəyindən çəkinmədən həyəcanla xəbər aldım:

—Məni sizə tapşırırsən o şəxs kimdir?

Müəllim xəfifcə gülümsədi. Gözləri qıyıldı. Məhrəm bir adam ərkəyanlığı ilə xeyli üzümə baxdı.

—Səni mənə tapşırmaıblar, Könül,—dedi.—Elə nigarançılığını çəkiblər. Mən yenə sakitləşmədim.

—Axı, bilmək olmazmı o kimdir?

Müəllimin sifəti birdən-birə ciddiləşdi:

—Mənim jurnalist dostumdur: Emin.

45

Anamgildəki öz köhnə otağında əvvəlki səliqəmi bərpa eləmişəm. Bir qədər darısqallıq da olsa, çarpayımı, yazı stolumu öz yerinə qoymuşam. Gündüzlər balkona açılan pəncərədən baxanda, ilk növbədə, məhəccərin dəmir şəbəkələri arxasında ucalan, üstünə noğul-noğul çəhrayı çiçəklər səpələnmiş yasəmən ağacı, uzaqda isə, sanki mavi səmada rəsm edilmiş qədim Şərq üslublu mənzərə görünür. Şəhərin amfiteatr qaydasında cərgələnən yöndəmsiz binaları fonunda qonşu məscidin günbəzi, minarəsi dikəlidir. Gecələr göylər lacivərd rəngə boyanır, ay doğur, yasəmən ağacının çiçəkləri ulduzlara çevrilir. Pəncərəm güya divardan asılmış bir şəkil çərçivəsidir ki, təbiət ona özünün ecəzkar boyalarla işlənmiş gözəl rəsmlərini salır: evdə tək darıxmaq üçün onları mən göstərir. Atamın xasiyyəti yaman dəyişib; söhbətçil, deyib-gülən olub. Hər həftə məni uşaq tək yanına salıb gəzməyə, kino, teatr tamaşalarına aparır. Anam pərvanə kimi başıma dolanır. Qohumlarımız tez-tez bizə gəlirlər. Əmim arvadı, dayıdostum, hərdən gecəyədək oturub laqqırtı vururlar. Bilirlər ki, ürəyim sınıqdır. Hamısı ona görədir. Məni xiffət etməyə qoymurlar. Bağdan köçəni Qönçəbəyim də bir-iki yol anama baş çəkib. Keçən dəfə mənə yenə "göyçək balam" dedi. Doğma bir qayğıkeşliklə maraqlandı:

—Eşitdim institutu dəyişirsən, göyçək balam, doğrudurmu?

—Bəli, Qönçəbəyim xala.

Ancaq onunla göz-gözə durmaqdan sıxıldım, üzünə yox, yerə baxdım. Çoxdandı görməmişdim, birçəkləri ağarmışdı arvadın.

Bu səhər qəribə bir hiss keçirdim. Ad günümdə Eminin mənə bağışladığı oyuncaq meymunu yazı stolumun dolabçasında gördüm. O vaxt evdən köçəndə özüm qoymuşdum. Götürüb oynatdım, sonra divardan, qabaqkı yerindən asdım. Ancaq... elə bildim ki, bunun üçün onun özündən icazə almalıydım.

46

Sentyabr məsud bir səhərlə gəlmişdi. Mən universitetə hazırlışırdım. Təzə tikdirdiyim yaxası qırmızı köbəli ağ paltarımı və hündürdaban qırmızı tuflilərimi geymişdim. Dəhlizdə ayna qabağında fırlanıb özümə nəzər yetirdim. Saçlarımı səliqəyə saldım. Portfelimi götürdüm.

—Ma, sağ ol, mən getdim,—deyə anama eşitdirib qapını açdım.

Arxadan onun xeyir-duası məni müşaiyət etdi:

—Yaxşı yol, bala. Uğurlar olsun...

Pilləkənləri adətım üzrə tələsik endim. Küçəyə çıxcaq tini buruldu. Beşcə addım uzaqlaşmamışdım ki, balkondan anamın səsi gəldi:

—Könül!..

Ayaq saxladım. Soruşdu:

—O tərəfə niyə?

Çaşmışdım. Axı mən bu gündən sonra başqa səmtə getməliydim. İnstitutum da, yolum da dəyişmişdi. Geri qayıtdım. Üzü yoxuşa döndüm. Elə mən özüm də dəyişmişdim. İndi hər şeyə ayrı gözlə baxırdım...

O axşam bənövşəli dəftərimin axırını ağ vərəqinə bu sözləri yazdım və sonuncu nöqtəni qoydum. Yazdım ki: *"Ağıllı bir dəfə aldanar, həyatda mən də yanıldım. Özün hamısına şahidsən. Sən doldun, ancaq ürəyim boşalmadı. Əlvida, mənim bənövşəli dəftərim, əlvida!.."*

Epiloq

Pəncərəmdə dan sökülürdü... Yerimə uzanmışdım, lakin mütəəssir olduğumdan yata bilmirdim. Mənzərənin iki dəftərini bir gecədə oxuyub qurtarmışdım. Məndə Könülün taleyinə intəhasız maraq oyanmışdı. Əsərin sonunda Emimi görmək istəyirdim. O, əvvəllər sevdiyi qızı indi necə qarşılayacaqdı—məni düşündürürdü. Ehtimal ki, bu macərə Mənzərənin öz başına gəlmişdi; adını qəsdən dəyişib Könül qoymuşdu. Utandığından.

Neçə vaxt idi dəftər sahibinin yolunu gözləyirdim. Nəhayət, bir gün işin axırına yaxın otağın qapısı döyüldü. Tıqqıltının zərifliyindən duydu ki, qadın barmaqlarıdır.

—Buyurun,—dedim.

Mənzərəmi deyim, Könülmü deyim—bilmirəm, onların hansıydı, içəri qədəm qoyu. Ehtiramla salam verdi. Qıza yenə qarşımdakı kresloda yer göstərdim. Əyləşdi. Məndəki bənövşəli dəftərlərin cildi rəngində göyümtül, sadə paltar geymişdi. Sifəti, qolları gündə yanib əsmər olmuşdu. Buzovna bağlarında Könülün rəfiqələri ilə dənizdə çimdiyi səhnəni və bu barədə yazdıqlarını xatırladım: "... Elə zənn etdim ki, çoxdan bəri qəlbimi çulğayan kədər, ağırlıq, fəvvrən əriyib Xəzərə axdı və mən xeyli yüngülləşdim..."

Qız günahını boynuna alan müqəssir kimi zavallıcasına başını aşağı dikib pörtmüşdü.
—Niyə dinmirsiniz?..

Bu sözdən sonra o, hərəkətə gəlib yerində qurcandı. Asta bir səslə dedi:

—Bacım sizə mənim dəftərlərimi gətirib vermişdi. Oxumusunuzmu? “Bacım?!” Məgər doğrudan da bu həmin qız—Mənzərə deyildimi? Mən tilsim açan bir sehrbaz kimi ifrat maraqla ona diqqət yetirdim. Xeyr! Səhv etməmişdim. Birçəyində ağaran iki tel, arxaya daranmış sığallı saçlarında qoşa cığır salmışdı. Bu, Mənzərə idi!

—Demək, siz Könülsünüz, eləmi? Öz xatirələrinizi qələmə almısınız.

Zəif bir səslə cavab verdi:

—Bəli.

—Mənzərənin əkiz bacısı...—deyə mən əlavə etdim.—Çox gözəl.

İsmətdən doğan bu müqəddəs yalanın müqabilində o, alqışa, təşəkkürə layiq deyildimi! Mən, bənövşəli dəftərlər haqqında düşüncələrimi ona söylədim. Arada bir Eminin adını çəkəndə qızın içəridən çalxanıb sarsıldığını aşkar duydum. O, əsərini çapa hazırlayacağını vəd edib, minnətdarlıqla məndən ayrılıb getdi. Dəhlizin parket döşəməsində tuflilərinin dabanından qoparılan tıqqıltıları uzaqlaşdı və eşidilməz oldu. İndi o zamandan az qala il ötüb. Bənövşəli dəftərlərin sahibindən xəbər yoxdur. Həmişə, hər yerdə gözümlə onu arayıram. Könülü itirmişəm. Mən, hər məclisə düşəndə söhbət açıram. Təəssüflə deyirəm ki: bir adsız əsər var, onu məndən başqa heç kəs oxumayıb...